

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის

ხელნაწერის უფლებით

სოფიო დემეტრაშვილი

პოსტსაბჭოთა საქართველოს სახელმწიფო მოწყობის
პოლიტიკური გამოწვევები

პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორის აკადემიური
ხარისხის მოსაპოვებლად
წარმოდგენილი დისერტაციის
ა ვ ტ ო რ ე ფ ე რ ა ტ ი

თბილისი, 0141, საქართველო

2024

სამეცნიერო ნაშრომი შესრულებულია კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სოციალურ და ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პოლიტიკის საგანმანათლებლო პროგრამაზე.

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:

მალხაზ ვახტანგაშვილი

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:

ირაკლი კობახიძე

სამართლის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

ოფიციალური რეცენზენტები:

დავით კუხალაშვილი - ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესიული უსაფრთხოების დოქტორი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ზურაბ კვეტენაძე - ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი.

ექსპერტები:

მაია კაპანაძე - ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი;

ქეთევან ჯოჯიშვილი - პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი.

დისერტაციის დაცვა შედგება 2024 წლის 24 ოქტომბერს, 14:00 საათზე, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სოციალურ და ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პოლიტიკის მეცნიერების სადოქტორო საგანმანათლებლო პროგრამის სადისერტაციო საბჭოს სხდომაზე.

მისამართი: 0141, თბილისი, ჩარგლის ქუჩა #73, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის პირველი კორპუსი, 305 აუდიტორია.

დისერტაციის გაცნობა შესაძლებელია კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში.

სამეცნიერო საბჭოს მდივანი: ქეთევან შოშიაშვილი - ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

თემის აქტუალურობა

სახელმწიფოს პოლიტიკური მოწყობის საკითხი მნიშვნელოვანია ნებისმიერი ქვეყნისთვის, ვინაიდან, გარკვეული აზრით, ეს არის ცოცხალი პროცესი, რომელიც გარკვეულწილად ცვლილებებს განიცდის. ისტორიულად დამოუკიდებელი სახელმწიფოებრიობის პერიოდებში მოყვანილი კონსტიტუციური სამართლის წყაროთა მიხედვით, საქართველოს ტერიტორიული მოწყობა გარკვეულ გამოწვევებთან არის დაკავშირებული. საქართველოს სინამდვილეში, რთული ტერიტორიული სახელმწიფოებრივი მოწყობის კონსტიტუციის დონეზე რეგლამენტირების პირველ მცდელობას ადგილი 1993 წელს ჰქონდა, კონსტიტუციის პროექტის შემუშავებისათვის შექმნილ სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიაში. კომისიის სამუშაო ჯგუფში მომზადებული პროექტის მიხედვით, საქართველოს სახელმწიფო მოწყობილი უნდა ყოფილიყო ფედერალიზმის პრინციპით.

აღნიშნულ მიზანს ასევე ირიბად ემსახურებოდა ბიკამერალიზმის პარლამენტის ზედა პალატის ფორმირების წესი, თუმცა, სამწუხაროდ, არც ერთი წინადადება არ იქნა მხარდაჭერილი სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიაში. ნაკლებად რთული, არსებითად რეგიონული ტერიტორიული მოწყობის ორგანული კანონის დონეზე რეგლამენტირების წარუმატებელ მცდელობას ჰქონდა ადგილი ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსის პროექტის განხილვის დროს 2014 წელს. შესაბამისად, სადისერტაციო თემა „პოსტსაბჭოთა საქართველოს სახელმწიფო მოწყობის პოლიტიკური გამოწვევები“ შემთხვევით არ ყოფილა შერჩეული. მით უფრო, საქართველოს ტერიტორიული მოწყობა გავლენას ახდენს პოლიტიკურ პროცესებსა და სახელმწიფოებრივ განვითარებაზე.

საქართველოს მომავალი ტერიტორიული პრობლემის ირგვლივ შექმნილი თანამედროვე სამეცნიერო ნაშრომი ბევრი არ არის. ყოველივე აღნიშნულის გათვალისწინებით, სახელმწიფოს ტერიტორიული მოწყობის იდეის, რაობის კვლევა და ახალი მოდელის არსის გახსნა, ზოგადად, ხაზს უსვამს სადისერტაციო ნაშრომის აქტუალობას.

კვლევის მიზნები და ამოცანები

სადისერტაციო კვლევის მიზანს წარმოადგენს საქართველოს სახელმწიფო მოწყობის პოლიტიკური გამოწვევების იდენტიფიცირება და სავარაუდო მოდელის შეთავაზება. აღნიშნული მიზნიდან გამომდინარე, თემის ამოცანებია საქართველოს სახელმწიფო მოწყობის თეორიულ-ისტორიული საფუძვლების განსაზღვრა.

საქართველოს სახელმწიფოებრივი განვითარების ისტორიული ეტაპების, სახელმწიფო მოწყობის ფორმებისა და გამოცდილების მეცნიერული ანალიზი; პოსტბიპოლარული საქართველოს სახელმწიფოს გამოწვევების და მისი ქვეყნის ტერიტორიულ მოწყობაზე გავლენის იდენტიფიცირება. პოლიტიკური სისტემის ცვლილების რეტროსპექტული ასახვა და სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიაში შესული კონსტიტუციის პროექტებით შეთავაზებული პოლიტიკური მოწყობის მოდელები.

კვლევის საგანი და ობიექტი

კვლევის საგანს წარმოადგენს საქართველოს სახელმწიფო მოწყობა, ხოლო კვლევის ობიექტია სახელმწიფო მოწყობის შესახებ საკონსტიტუციო ფარგლების ანალიზი, ამ უკანასკნელის ეფექტური რეგლამენტირება, შემდგომში შეფასებისა და აღსრულებადობის თვალსაზრისით. ასევე, რელევანტური ტერიტორიული მოწყობის პერსპექტივების ძიება.

საკვლევი კითხვები

- რა ისტორიული ეტაპები განვლო საქართველომ სახელმწიფო მოწყობის განვითარების სხვადასხვა გზაზე?
- რა გავლენას ახდენს ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტები და პოლიტიკური გამოწვევები პოსტსაბჭოთა საქართველოს სახელმწიფო მოწყობაზე?
- როგორია საერთაშორისო თანამეგობრობის დამოკიდებულება საქართველოს ტერიტორიული მოწყობის თაობაზე?
- რა პერსპექტივები და შესაძლებლობები არსებობს საქართველოს სახელმწიფო მოწყობასთან მიმართებით?

ჰიპოთეზა

სახელმწიფოს ტერიტორიული მოწყობა განპირობებულია ამ ქვეყნის ისტორიული განვითარების გზით, მისი მოქალაქეების მენტალიტეტით და ფსიქოლოგიით. საქართველომ სახელმწიფო განვითარების მეტად რთული გზა განვლო. არსებობდა სხვადასხვა მოსაზრება სახელმწიფო მოწყობის შესახებ. გარკვეულ პერიოდში საქართველოს სახელმწიფოებრივი პრობლემა ჰქონდა და არ წარმოადგენდა სუვერენულ სახელმწიფოს. თანამედროვე საქართველოსთვის გამოწვევას წარმოადგენს ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტები, რომელიც აფერხებს სახელმწიფოებრიობის განვითარებას და ტერიტორიული მოწყობის ორგანიზებას. თანამედროვე ეტაპზე საქართველოს ტერიტორიული მოწყობა განსაზღვრული უნდა იყოს საქართველოს ეროვნული ინტერესებიდან, საერთაშორისო და ლოკალური პროცესებიდან გამომდინარე. რაც შეეხება საქართველოს სახელმწიფო მოწყობის პერსპექტივებს, დღეს საქართველო წარმოადგენს დეცენტრალიზებულ უნიტარულ სახელმწიფოს რეგიონალიზმის ნიშნებით, ხოლო საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე იურისდიქციის სრულად აღდგენის შემდგომ, საქართველოში მასშტაბური რეფორმა უნდა განხორციელდეს. სწორი და ფრთხილი მოლაპარაკებების შედეგად, საქართველო იქნება ასიმეტრიული ფედერალური მოწყობის სახელმწიფო.

კვლევის მეთოდები და მეთოდოლოგია

სადისერტაციო ნაშრომში გამოყენებულ იქნა კვლევის ზოგადმეცნიერული მეთოდები. მათ შორის უნდა გამოიყოს ლოგიკური აზროვნების, სისტემური, შემთხვევის ანალიზის, შედარებით-სამართლებრივი, აღწერილობითი, ისტორიული, ჰიპოთეზური დაშვებისა და მოდელირების მეთოდები, ასევე, ემპირიული კვლევის მეთოდი, ჩაღრმავებული ინტერვიუ ექსპერტებთან.

სისტემური მეთოდის გამოყენებით შესაძლებელია სახელმწიფო მოწყობის კონკრეტული ფორმის შესწავლა-გაანალიზება. ხოლო, ქართულ სინამდვილეში სახელმწიფო მოწყობის პრაქტიკაში რეალიზაციის შესახებ მსჯელობისას ფართოდ იქნა გამოყენებული კვლევის შედარებით-სამართლებრივი, აგრეთვე, ჰიპოთეზური დაშვებისა და მოდელირების მეთოდები, რომელთა მეშვეობითაც გაანალიზებულ

იქნა საქართველოს მომავალი სახელმწიფო მოწყობის სავარაუდო შედეგები. ხოლო, საქართველოს სახელმწიფო მოწყობის კონცეფციების ანალიზის მიზნით, აქტიურად იქნა გამოყენებული აღწერილობითი მეთოდი. რაც შეეხება ისტორიულ მეთოდს, კვლევის ისტორიული მეთოდი მნიშვნელოვნად დამეხმარა სახელმწიფოების წარმოშობის ზოგადი მიზნებისა და თანამედროვე სახელმწიფო მოწყობის დინამიკის საკითხების გარკვევაში.

კვლევის პროცესში, სხვა მეთოდებთან ერთად, იქნა აქტიურად გამოყენებული ლოგიკური, მათ შორის, დედუქციისა და ინდუქციის მეთოდები. რაც შეეხება დასკვნებს, ქართულ სინამდვილეში სახელმწიფო მოწყობის ჩამოყალიბებასა და შესაძლო განვითარებებზე გაკეთებული დასკვნები, ემყარება როგორც უცხოელ, აგრეთვე, ქართველ მეცნიერთა ნააზრევს. წყაროდ კი გამოყენებულ იქნა როგორც ქართველი, ასევე, უცხოელი იურისტების, პოლიტოლოგებისა და ისტორიკოსების ნაშრომები. დაბოლოს, განხორციელდა დარგის სპეციელისტების, ექსპერტების ჩაღრმავებული ინტერვიუება, რაც საუკეთესო შესაძლებლობას წარმოადგენდა ნაშრომის ერთგვარი შეჯამების.

კვლევის თეორიული ჩარჩო

სადისერტაციო ნაშრომში გამოყენებულ იქნა ჯონ ლოკის¹ და შარლ ლუი დე მონტესკიეს² ხელისუფლების დანაწილების თეორია, რომელიც ხშირად მოიხსენიება, როგორც ხელისუფლების დანაწილების პრინციპი, რომელიც ძველი რომიდან იღებს სათავეს. ინგლისელმა ფილოსოფოსმა ჯონ ლოკმა (1632-1704) და ფრანგმა განმანათლებელმა, ფილოსოფოსმა და ადვოკატმა შარლ ლუი დე მონტესკიემ (1689-1755) იდეა ხელახლა გადაამუშავეს, რითაც ხელი შეუწყვეს მის პოპულარიზაციას. ჯონ ლოკმა გამოყო ხელისუფლების ორი შტო, საკანონმდებლო და აღმასრულებელი. ის ფიქრობდა, რომ საკანონმდებლო ხელისუფლება ხორციელდება არა მუდმივად, არამედ პერიოდულად, საჭიროებისამებრ. თუმცა, მის მიერ შექმნილი კანონები მოქმედებენ განუწყვეტლივ, შესაბამისად, საჭიროა კანონების აღსრულების

---

¹ Locke J., Two Treatises of Government, 1988.

² Montesquieu Ch., The Spirit of Laws, 1748.

კონტროლი და ამისთვის, მისი აზრით საჭიროა აღმასრულებელი ხელისუფლება. შარლ ლუი დე მონტესკიემ გამოყო ხელისუფლების მესამე შტო, სასამართლო. მას მიაჩნდა, რომ ნებისმიერ სახელმწიფოში არის სამი სახის ხელისუფლება: საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო. პირველი მათგანის ვალია შექმნას კანონები, დროებითი ან მუდმივი. მეორეს ევალება ომის გამოცხადება ან პირიქით, მშვიდობის დამყარება, აგზავნის ან იღებს ელჩებს, უზრუნველყოფს უსაფრთხოებას და ა.შ. მესამეს, სასამართლო ხელისუფლებას ევალება დამნაშავეების დასჯა, კერძო პირებს შორის ურთიერთობების მოგვარება. ამ პრინციპით, ხელისუფლების შტოები დამოუკიდებელნი არიან და არ ერევიან ერთმანეთის საქმიანობაში, რაც მათი ძალაუფლების ეფექტურ გადანაწილებას უზრუნველყოფს. ამ მექანიზმს გაწონასწორებისა და შეკავების მექანიზმი ეწოდება, როდესაც, ხელისუფლების შტოებს არ ეძლევათ საშუალება მოახდინონ ძალაუფლების უზურპაცია.

სადისერტაციო ნაშრომზე მუშაობისას გამოყენებულ იქნა ფრანგი მოაზროვნე ჟან ბოდენის მიერ შემუშავებული სუვერენიტეტის თეორია.³ „Supra“ ლათინური წარმოშობის სიტყვაა და ნიშნავს „ზემოთ“. ივარაუდება, რომ სწორედ აღნიშნულიდან გამომდინარეობს შუასაუკუნებრივი „Superaneitas“ და ფრანგული „Souverenite“ - უზენაესი ხელისუფლება. ზოგადად, სახელმწიფოებრიობის იდეისათვის ბრძოლა განსაკუთრებულ სიმძაფრეს საფრანგეთში იძენს. შესაბამისად, გასაკვირიც არაა, რომ სუვერენიტეტის მეცნიერული ფორმულირება სწორედ ფრანგულ პოლიტიკურ და სამართლებრივ აზროვნებაშია. დამოუკიდებლობა იმპერიისა და პაპობისგან, აბსოლუტური საგარეო თავისუფლება - ასეთია სუვერენიტეტის პირვლემდაწყებითი შინაარსი. ტერმინოლოგია მითითებული მნიშვნელობით პირველად გამოყენებულ იქნა XVI საუკუნეში, ფრანგი მოაზროვნე ჟან ბოდენის მიერ, რომელიც სუვერენიტეტის თეორიის ფუძემდებლად არის მიჩნეული, რომელმაც სუვერენიტეტი შემდეგნაირად განსაზღვრა: „სუვერენიტეტი სახელმწიფოს მუდმივი და აბსოლუტური ხელისუფლებაა, ხოლო სახელმწიფო რამდენიმე ოჯახის სამართლიანი მართვაა

---

³ Bodin J., The Right of Sovereignty, Oxford University Press, 2021.

უზენაესი ხელისუფლების მიერ და მისი, რაც სუვერენისა და ამ ოჯახის საერთო მფლობელობაშია“.

ბოდენის სახელმწიფო უპირველეს ყოვლისა სამართლიან მართვას წარმოადგენს, რასთან ერთადაც სახელმწიფოს ცნებაში იგულისხმება ოჯახთა რაოდენობაც, რომელიც სულ მცირე სამი წევრისგან უნდა შედგებოდეს. აღნიშნული ციფრი კი, გამართლებულია იმით, რომ კოლეგია შეუძლებელია შედგეს სამზე ნაკლები წევრისგან. ოჯახს ბოდენი ხალხის, საზოგადოების არსებობის აუცილებელ ფორმად მიიჩნევს და სწორედ ოჯახები, რომლებიც სახელმწიფოს შეადგენენ, უნდა გაერთიანდნენ ერთი სუვერენული ხელისუფლებისათვის დაქვემდებარებით.

კვლევის პროცესში გამოყენებულ იქნა აგრეთვე, დემოკრატიული მშვიდობის თეორია. აღნიშნული კონცეფციის ავტორი იმანუელ კანტი, რომელიც ჯერ კიდევ XVIII საუკუნეში ამბობდა, რომ დემოკრატიული წყობის მქონე სახელმწიფოები არ იწყებენ ომს ერთმანეთთან. უფრო მეტიც, კანტი, 1795 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომში „მარადიული მშვიდობა“ ცხადყოფს, რომ თუ სახელმწიფო წარმოადგენს „რესპუბლიკას“, ანუ დღესდღეობით „დემოკრატია“, მაშინ ასეთი სახელმწიფო ბევრად უფრო რთულად დაიწყებს ომს, ვინაიდან საზოგადოების თანხმობა არის საჭირო ომის გამოსაცხადებლად. იმანუელ კანტი მიიჩნევდა, რომ მონარქებს მარტივად შეეძლოთ ომის გამოცხადება, რადგან პირადი უსაფრთხოების საკითხი მათ წინაშე ნაკლებად იდგა, რაც ბუნებრივია, რადგან ისინი პირადად არ ერთვებოდნენ ბრძოლაში, ხოლო დემოკრატიულ სახელმწიფოში უდავოდ საჭიროა საზოგადოების თანხმობა, იმ ადამიანების, რომლებიც უშუალოდ ჩაერთვებიან ბრძოლაში.

კონსტიტუციური რესპუბლიკებით სავსე სამყაროში კი, არ არსებობს ომიანობა, რადგან სუფევს მარადიული მშვიდობა. კანტის აქცენტირებით, დაუშვებელია ომის დაფინანსებისათვის ფულის სესხება, ისევე, როგორც შეუძლებელია იმ ადამიანთა სახელმწიფო საქმიანობაში ჩართულობა, რომლებიც არ იხდიან სახელმწიფო გადასახადებს.

კვლევის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა

ქართულ მეცნიერებაში სიახლეს წარმოადგენს, პირველ ყოვლისა, კვლევის მიზანი, მისი ამოცანები და საგანი. წინამდებარე ნაშრომი, მთლიანად საქართველოს სახელმწიფო მოწყობის, ორგანიზაციის ფორმის სრულ ანალიტიკურ მასალას შეიცავს. მასში განხილულია მსოფლიო წამყვან სახელმწიფოთა პრაქტიკა ტერიტორიულ მოწყობასთან მიმართებით. აგრეთვე, მსოფლიოს სხვა ქვეყნებში არსებული უპირატესი უფლებამოსილებით აღჭურვილი ცალკეული რეგიონების პოლიტიკურ-სამართლებრივი მდგომარეობა. ნაშრომში მოცემულია განსაკუთრებული კომპეტენციის მქონე ავტონომიათა სტატუსის შედარებითი ანალიზი, ისევე, როგორც საგანგებო უფლებამოსილებების მქონე ავტონომიების რაობა, განსაკუთრებულ გამგებლობას მიკუთვნებულ საკითხთა ბუნება, რეგიონალიზმის არსი, ეთნიკური პრობლემების ანალიზი, განხილულია ეროვნული უფლებებისა და თავისუფლებების რეალიზაციის აუცილებელი ინსტიტუტები, ურთიერთობების ფორმები ცენტრსა და რეგიონს შორის, გაანალიზებულია უნიტარული ტერიტორიული ორგანიზაციისგან რეგიონალიზმის განმასხვავებელი ნიშნები და ყოველივეს დიფერენცირება ფედერალიზმისაგან და კონფედერაციისაგან და სხვა.

სამეცნიერო სიახლე

წინამდებარე კვლევა მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს საქართველოს სახელმწიფოსთვის, ხოლო, კვლევის შედეგად გამოთქმული რეკომენდაციები და დასკვნები, მითითებულის ერთგვარი წინაპირობაა. კვლევის სამეცნიერო ღირებულება მდგომარეობს იმაში, რომ საქართველოში არც თუ ისე ბევრია თანამედროვე მეცნიერული ნაშრომი, რომელიც სახელმწიფოს ტერიტორიულ მოწყობას შეეხება. ამასთან, არ არსებობს ერთიანი სახელმწიფოებრივი ხედვა საქართველოს მომავალი სახელმწიფო მოწყობის შესახებ, უფრო მეტიც, სამეცნიერო წრეებში, ექსპერტებში და ზოგადად ქართულ საზოგადოებაში არ არის მიღწეული ერთგვარი კონსენსუსი თუ როგორი უნდა იყოს საქართველოს ტერიტორიული მოწყობა. ყოველივე აღნიშნული კი, არსებით გავლენას ახდენს საქართველოს ტერიტორიული მოწყობის დეკლარირებაზე და წარმოადგენს მნიშვნელოვან პოლიტიკურ გამოწვევას.

საქართველოს ტერიტორიული მოწყობის სამომავლო ფორმის განსაზღვრასთან დაკავშირებით, იმ პირობებში, როდესაც ქართველ კონსტიტუციონალისტთა და პოლიტიკოსთა ყურადღება ცალსახად ფედერალიზმის კონცეფციისკენ არის მიპყრობილი, წინამდებარე ნაშრომის უმთავრესი სიახლე და პრაქტიკული ღირებულება სწორედ გამოთქმული მოსაზრებები და წინადადებებია. წყაროების ანალიზის შედეგად მოცემული ფაქტურა გარკვეულ წარმოდგენას ქმნის საქართველოს ტერიტორიული მოწყობის პრინციპების განხილვის დროს რეგიონალიზმის რთული ან ფედერალიზმთან მიახლოებული ასიმეტრიული მოდელის იმპლემენტაციის შესაძლებლობისა და ბიკამერალიზმის ფორმირების თაობაზე.

სამეცნიერო სიახლეს წარმოადგენს განსაკუთრებული კომპეტენციის მქონე ავტონომიათა სტატუსის შეთავაზება, ისევე, როგორც საგანგებო უფლებამოსილებების მქონე ავტონომიების რაობა, განსაკუთრებულ გამგებლობას მიკუთვნებულ საკითხთა ბუნება, რეგიონალიზმის არსი, გაანალიზებულია უნიტარული ტერიტორიული ორგანიზაციისგან რეგიონალიზმის განმასხვავებელი ნიშნები და ყოველივეს დიფერენცირება ფედერალიზმისაგან და სახელმწიფო კონფედერაციისაგან.

სადისერტაციო ნაშრომში დასმული მრავალი საკითხი არ არის სათანადოდ შესწავლილი ქართულ მეცნიერებაში. მეცნიერული სიახლე სხვასთან ერთად სწორედ ფედერალიზმის, უფრო ზუსტად, საქართველოს სახელმწიფოსთვის ტერიტორიული მოწყობის ფედერაციული მოდელის დადებითი მხარეების ანალიზში მდგომარეობს. დასკვნის სახით კი, წარმოდგენილია მოსაზრებანი, თუ როგორი ტერიტორიული მოდელი ყველაზე უფრო მეტად შეესაბამება ქართულ სახელმწიფოებრიობას.

სამეცნიერო ლიტერატურის მიმოხილვა

სადისერტაციო ნაშრომზე მუშაობის პროცესში გამოყენებულ იქნა ნორმატიული აქტები, ეროვნული და უცხოენოვანი სამეცნიერო ლიტერატურა, მონოგრაფიები, სტატიები, კვლევები, სასამართლო გადაწყვეტილებანი, ელექტრონული, ისტორიული როგორც პირველადი, ასევე, მეორეული წყაროები,

როგორც პოლიტიკის მეცნიერებაში, აგრეთვე, საერთაშორისო ურთიერთობებსა და სამართალში არსებული სამეცნიერო შრომები და სხვ. მათ შორის უნდა გამოიყოს:

ა. მაღრაძე გ., მაისაია ვ., 21-ე საუკუნის საერთაშორისო პოლიტიკა და „თანამშრომლობითი უსაფრთხოების თეორია: მითი და რეალობა – რეგიონული და გლობალური ასპექტები, რომელიც გამოცემულ იქნა 2017 წელს. აღნიშნულ წიგნში ავტორების მიერ განხილულია სახელმწიფო უსაფრთხოების პრობლემები გეოპოლიტიკურ დონეზე. ნაშრომში მოყვანილია ის ძირითადი ასპექტები, რომლებიც გავლენას ახდენენ გლობალიზაციის პირობებში მსოფლიო უსაფრთხოებაზე. ასევე სიღრმისეული კვლევა არის წარმოდგენილი სამხედრო, პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, საზოგადოებრივ, ეკოლოგიურ და საინფორმაციო უსაფრთხოებასთან მიმართებით. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა პოსტ - ბიპოლარული ეპოქის შემდეგ შეცვლილ საერთაშორისო პოლიტიკასა და საერთაშორისო უსაფრთხოებას;⁴

ბ. ჩიტაძე ნ., პოლიტოლოგია, შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2016. მითითებულ წიგნში განხილულია პოლიტიკის თეორიები და სისტემები. მონოგრაფიის ავტორი მნიშვნელოვან ადგილს უთმობს პოლიტიკური კონფლიქტებს, სადაც სიღრმისეულად არის განხილული საქართველოს გამოწვევები ოკუპირებულ ტერიტორიებთან მიმართებით კონფლიქტების ჭრილში.⁵

გ. კისინჯერი ჰ., მსოფლიო წესრიგი, მათა ფანჯიკიძის თარგმანი, გამომცემლობა „ინტელექტი“, თბილისი, 2020. ჰენრი კისინჯერი წიგნში „მსოფლიო წესრიგი“ ღრმად მიმოიხილავს და აანალიზებს 21-ე საუკუნის მთავარ გამოწვევას – როგორ შეიძლება საერთაშორისო დონეზე აღიარებული წესრიგი დამკვიდრდეს მსოფლიოში, რომლის სხვადასხვა ნაწილს განსხვავებული ისტორიული წარსული აქვს და სადაც ძალადობრივი კონფლიქტები და იდეოლოგიური ექსტრემიზმი განსაზღვრავს პოლიტიკურ რეალობას. ავტორის მიერ მსოფლიო წესრიგი ოთხ ძირითად ნაწილად არის დაყოფილი: ევროპული, აზიური, ისლამური და ამერიკული კონცეფციები. კისინჯერისეული დასკვნებით, ივარაუდება, რომ მსოფლიო საზოგადოებამ უნდა

⁴ მაღრაძე გ., მაისაია ვ., 21-ე საუკუნის საერთაშორისო პოლიტიკა და „თანამშრომლობითი უსაფრთხოების თეორია: მითი და რეალობა – რეგიონული და გლობალური ასპექტები, 2017.

⁵ ჩიტაძე ნ., პოლიტოლოგია, შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2016.

აღიაროს აშშ-ს ჰეგემონია. ავტორი აშშ-ს მიიჩნევს ერთადერთ სახელმწიფოდ, რომელსაც შეუძლია იყოს გარანტი მსოფლიო მშვიდობისა და სტაბილურობის განვითარების კუთხით. საბოლოოდ, კისნჯერი აშშ-ს წარმოადგენს ისეთ სახელმწიფოდ, რომელმაც განსაკუთრებული როლი ითამაშა მსოფლიო წესრიგის ჩამოყალიბებაში.⁶

დ. ხუბუა გ., ფედერალიზმი როგორც ნორმატიული პრინციპი და პოლიტიკური წესრიგი, თბილისი, 2000. წიგნში განხილულია ფედერალიზმის ცნება, ფედერაციული სახელმწიფოს სტრუქტურული ნიშნები, ფედერალური სტრუქტურების მიმართება სახელმწიფოს ტერიტორიული ორგანიზაციის სხვა ფორმებთან, ფედერალიზმის ინტეგრაციული შესაძლებლობები მულტიეთნიკურ, მულტიკულტურულ საზოგადოებაში. მონოგრაფიაში წარმოდგენილია ფედერაციული სახელმწიფოს ძირითადი თეორიები და მიმდინარეობები, მოცემულია ფედერალური კავშირის ტიპოლოგია, კომპეტენციების სისტემა და ფედერალური წესრიგის გარანტიები.⁷

ე. გორაძე გ., ფედერალიზმის პერსპექტივები ქართულ სინამდვილეში, თბილისი, 2009. აღნიშნულ მონოგრაფიაში ავტორს სრულად გაკრიტიკებული აქვს პროფესორ ხუბუას წიგნი „ფედერალიზმი როგორც ნორმატიული პრინციპი და პოლიტიკური წესრიგი“. მასში საუბარია ფედერალიზმისა და დემოკრატიის ურთიერთმიმართებაზე; ფედერალიზმის, როგორც ხელისუფლების ორგანიზების პრინციპის დინამიკაზე; ფედერალიზმის პერსპექტივებზე საქართველოში. პროფესორ გორაძეს წარმოდგენილი აქვს არგუმენტები საქართველოს ფედერალიზაციისათვის, დაბოლოს, გაკეთებული აქვს ერთგვარი შეჯამება, თუ რატომ ვერ იარსებებს ფედერალური მოწყობა საქართველოში.⁸

ვ. კვლევის ფარგლებში გამოყენებულ იქნა საქართველოს საკონსტიტუციო სამართლის მიმართულებით გამოცემული თითქმის ყველა სახელმძღვანელო, მათ შორის:

---

⁶ კისნჯერი ჰ., მსოფლიო წესრიგი, მათა ფანჯიკიძის თარგმანი, გამომცემლობა „ინტელექტი“, თბილისი, 2020.

⁷ ხუბუა გ., ფედერალიზმი როგორც ნორმატიული პრინციპი და პოლიტიკური წესრიგი, თბილისი, 2000.

⁸ გორაძე გ., ფედერალიზმის პერსპექტივები ქართულ სინამდვილეში, თბილისი, 2009.

დემეტრაშვილი ა., დემეტრაშვილი ს., კონსტიტუციური სამართალი, სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2020; კობახიძე ი., კონსტიტუციური სამართალი, თბილისი, 2019; კობახიძე ი., კონსტიტუციური სამართალი, თბილისი, 2023; დემეტრაშვილი ა., კობახიძე ი., კონსტიტუციური სამართალი, თბილისი, 2014; გოგიაშვილი გ., დემეტრაშვილი ა., კონსტიტუციური სამართალი, თბილისი, 2016; გოგიაშვილი გ., დემეტრაშვილი ა., კონსტიტუციური სამართალი, თბილისი, 2020; გეგენავა დ., ქანთარია ბ., ცანავა ლ., თევზაძე თ., მაჭარაძე ზ., ჯავახიშვილი პ., ერქვანია თ., პაპაშვილი თ., საქართველოს საკონსტიტუციო სამართალი, მეოთხე გამოცემა, თბილისი, 2016; გონაშვილი ვ., ერემაძე ქ., თევდორაშვილი გ., კახიანი გ., კვერენჩხილაძე გ., ჭილაძე ნ., შესავალი საკონსტიტუციო სამართალში, თბილისი, 2016; გოგიაშვილი გ., შედარებითი კონსტიტუციური სამართალი, თბილისი, 2019; გონაშვილი ვ., თევდორაშვილი გ., კახიანი გ., კახიძე ი., კვერენჩხილაძე გ., ჭილაძე ნ., საქართველოს საკონსტიტუციო სამართალი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2020.

აღნიშნული სახელმძღვანელოების მხოლოდ ის ნაწილი იქნა კვლევის ფარგლებში გამოყენებული, რომელიც უშუალოდ სახელმწიფო ტერიტორიულ მოწყობას შეეხებოდა.

კვლევის ფარგლებში გამოყენებულ იქნა აგრეთვე, არაერთი სტატია, რომელთაგან აუცილებლად უნდა გამოიყოს პროფესორ თინათინ ერქვანიას მიერ შესრულებული კვლევა **უნიტარიზმი რეგიონალიზმის ნიშნებით - ცალკეული ასპექტები და შესაბამისი ქართული კონტექსტი**, საკონსტიტუციო სამართლის **ჟურნალი, გამოცემა 1, 2022**, სადაც ავტორის მიერ დეტალურად და ამომწურავად აქვს ჩამოყალიბებული საქართველოს სახელმწიფო მოწყობის იდეა, რაობა, გამოწვევები და სამომავლო პერსპექტივები. პროფესორ ერქვანიას მიერ, სწორად არის მახვილი დასმული სახელმწიფოს ფედერალიზაციის პერსპექტივებთან მიმართებით.⁹ აღსანიშნავია აგრეთვე, პროფესორ ბესარიონ ზოიძის მიერ გამოქვეყნებული კვლევა,

---

⁹ ერქვანია თ., უნიტარიზმი რეგიონალიზმის ნიშნებით - ცალკეული ასპექტები და შესაბამისი ქართული კონტექსტი, საკონსტიტუციო სამართლის ჟურნალი, გამოცემა 1, 2022.

რომელიც შეეხება: საქართველოს ტერიტორიულ-სახელმწიფოებრივი მოწყობა - პოლიტიკური და სამართლებრივი პრობლემები, ჟურნალი „ადამიანი და კონსტიტუცია“, თბილისი, 2000, სადაც საუბარია იმ პოლიტიკურ და სამართლებრივ პრობლემებზე, რომელიც საქართველოს სახელმწიფო მოწყობას შეეხება.¹⁰

სადისერტაციო ნაშრომზე მუშაობისას გამოყენებულ იქნა მრავალი სხვა სამეცნიერო სტატია, სასამართლო გადაწყვეტილება, ელექტრონული რესურსი და არასამთავრობო ორგანიზაციების კვლევები, რომელიც წარმოდგენილია ერთი მხრივ, კვლევაში დამოწმებული წყაროების (სქოლიოების) და მეორე მხრივ, კვლევის ბოლოს თანდართული ბიბლიოგრაფიის სახით.

ნაშრომის მოცულობა და სტრუქტურა

ნაშრომი ხუთი ნაწილისგან შედგება, რომელთაგან I და V თავები შესაბამისად შესავალი და დასკვნაა, ხოლო ძირითადი კვლევა მოცემულია II-IV თავებში. სტრუქტურა ასევე ჩაშლილია ცხრა ქვეთავად და სამ პუნქტად. ბიბლიოგრაფიის სახით წარმოდგენილია 150-ზე მეტი გამოყენებული ლიტერატურა. ნაშრომი შედგება 158 გვერდისგან.

---

¹⁰ ზოიძე ბ., საქართველოს ტერიტორიულ-სახელმწიფოებრივი მოწყობა - პოლიტიკური და სამართლებრივი პრობლემები, ჟურნალი „ადამიანი და კონსტიტუცია“, თბილისი, 2000.

ნაშრომის ძირითადი შინაარსი

ნაშრომის შესავალ ნაწილში გადმოცემულია თემის აქტუალურობა, კვლევის მიზნები და ამოცანები, საკვლევი კითხვები, ჰიპოთეზა, კვლევის საგანი და ობიექტი, კვლევის მეთოდები, მეთოდოლოგია, სადისერტაციო ნაშრომის მეცნიერული სიახლე, ნაშრომის პრაქტიკული მნიშვნელობა, თემის ირგვლივ არსებული ლიტერატურის მიმოხილვა და დისერტაციის სტრუქტურა.

სადისერტაციო ნაშრომის პირველი თავი შეეხება საქართველოს სახელმწიფო მოწყობის თეორიულ-ისტორიულ საფუძვლებს, რომელშიც განხილულია სახელმწიფოს წარმოშობის ისტორიული ქრონიკები, სახელმწიფო ხელისუფლებათა მოწყობის რაობა, არქიტექტონიკა, პოსტსაბჭოთა სივრცეში კონსტიტუციების საფუძველზე შექმნილი სახელმწიფო მოწყობის თავისებურებათა ურთიერთმიმართება, პოლიტიკურ კომპეტენციათა და პროცედურათა ფორმალური წესები, პოსტსაბჭოთა ქვეყნების სახელმწიფო მოწყობის სპეციფიკური ნიშან-თვისებები, პირველყოვლისა კი, საქართველოს სახელმწიფო პოლიტიკურ-კონსტიტუციური მოწყობა და მისი უნივერსალურობა მსოფლიოს დემოკრატიულ ქვეყნებში არსებული სახელმწიფო მოწყობის სხვადასხვა ფორმებთან მიმართებით.

პირველი თავის პირველ ქვეთავში გაანალიზებულია სახელმწიფო მოწყობის და სუვერენიტეტს თეორიულ-კონცეპტუალური ხედვა. წარმოდგენილია სუვერენიტეტის თეორიის არსი, რაობა, ბუნება. ხაზგასასმელია პოლიტიკურ იდეათა ქრონიკები, რომელიც ცხადყოფს, რომ სუვერენიტეტის ცნება დასაწყისიდანვე სქოლასტიკის განყენებულ განსაზღვრებას არ წარმოადგენდა, არამედ ერთგვარ საბრძოლო პრინციპად იყო მოვლენილი. სუვერენიტეტის პრობლემის აქტუალობა როგორც თეორიული, ასევე, პრაქტიკული მნიშვნელობით არის ეპოქალური ასპექტებით განპირობებული. აღნიშნული სამართლებრივი კატეგორია, რეალურ ცხოვრებაში, არაერთხელ გამხდარა სახელმწიფოთა და ხალხთა შორის ურთიერთობების ომით გარკვევის მიზეზი. საბჭოთა კავშირის დაშლის პროცესში დაწყებულმა სუვერენიტეტის ერთგვარმა აღლუმმა მოსალოდნელი გაგრძელება შეიარაღებულ კონფლიქტებში ჰპოვა.

სუვერენიტეტის თეორიის სხვადასხვაგვარი ინტერპრეტაცია საწყისს ან ფორმალურ გამართლებას აძლევდა სეპარატიზმსა და შეიარაღებულ აგრესიას.

ზოგადად, სახელმწიფოებრიობის იდეისათვის ბრძოლა განსაკუთრებულ სიმძაფრეს საფრანგეთში იძენს. შესაბამისად, გასაკვირიც არაა, რომ სუვერენიტეტის მეცნიერული ფორმულირება სწორედ ფრანგულ პოლიტიკურ და სამართლებრივ აზროვნებაშია. დამოუკიდებლობა იმპერიისა და პაპობისგან, აბსოლუტური საგარეო თავისუფლება - ასეთია სუვერენიტეტის პირვლემდაწყებითი შინაარსი.

ტერმინოლოგია მითითებული მნიშვნელობით პირველად გამოყენებულ იქნა XVI საუკუნეში, ფრანგი მოაზროვნე ჟან ბოდენის მიერ, რომელიც სუვერენიტეტის თეორიის ფუძემდებლად არის მიჩნეული, რომელმაც სუვერენიტეტი შემდეგნაირად განსაზღვრა: „სუვერენიტეტი სახელმწიფოს მუდმივი და აბსოლუტური ხელისუფლებაა, ხოლო სახელმწიფო რამდენიმე ოჯახის სამართლიანი მართვაა უზენაესი ხელისუფლების მიერ და მისი, რაც სუვერენისა და ამ ოჯახის საერთო მფლობელობაშია“. ბოდენის სახელმწიფო უპირველეს ყოვლისა სამართლიან მართვას წარმოადგენს, რასთან ერთადაც სახელმწიფოს ცნებაში იგულისხმება ოჯახთა რაოდენობაც, რომელიც სულ მცირე სამი წევრისგან უნდა შედგებოდეს. აღნიშნული ციფრი კი, გამართლებულია იმით, რომ კოლეგია შეუძლებელია შედგეს სამზე ნაკლები წევრისგან. ოჯახს ბოდენი ხალხის, საზოგადოების არსებობის აუცილებელ ფორმად მიიჩნევს და სწორედ ოჯახები, რომლებიც სახელმწიფოს შეადგენენ, უნდა გაერთიანდნენ ერთი სუვერენული ხელისუფლებისათვის დაქვემდებარებით.

სუვერენიტეტი სახელმწიფოს აბსოლუტური და მუდმივი ხელისუფლებაა. აბსოლუტურობა ბოდენის ხედვით, შეფარდებითია, რადგან უზენაესი ხელისუფლება ღვთისა და ბუნების კანონებიდან გამომდინარეობს. ამასთან, ბოდენი შეიძლება ითქვას, რომ „ზღუდავს“ სუვერენიტეტს, როგორც თავსუფალი ნების აბსოლუტურ და შეუზღუდავ გამოვლენას, როდესაც იგი მის შეზღუდავას სუვერენისავე ადრე თავისუფლად გამოხატული ნებით, ფიცით ახდენს, რომლის შესრულება სუვერენისათვის სავალდებულოა. სუვერენიტეტი განუყრელია, იგი მთლიანობაში ეკუთვნის სუვერენს.

საერთაშორისო თვალსაზრისით, ბოდენის სუვერენიტეტი ნიშნავს სახელმწიფოს დამოუკიდებლობას სხვა სახელმწიფოებისაგან. ის ხელისუფლება არის დამოუკიდებელი, რომელიც ინარჩუნებს დამოუკიდებლობას საერთაშორისო ურთიერთობებში. შიდასახელმწიფოებრივი სამართლებრივი დეფინიციით კი,

სუვერენიტეტი ხელისუფლების აღმატებითი ხარისხია (Summum Imperium), სახელმწიფოს უზენაესი ხელისუფლებაა ხელისუფლებათა იმ გრძელ რიგში, რომლებიც სახელმწიფოში სახელმწიფოებრივი საჯარო სამართლებრივი ხელისუფლების სახით არსებობენ. დროთა განმავლობაში, ჟან ბოდენისეულმა სუვერენიტეტის თეორიამ მრავალი კონცეპტუალური სახე და ტრანსფორმაცია ჰპოვა.

ჩვეულებრივ, სახელმწიფოს ტერიტორია გარკვეული სახით არის ორგანიზებული, მოწყობილი. აღნიშნული ტერიტორიის და იქ მოსახლე ადამიანთა/ადამიანთა ჯგუფების ეფექტურად მართვის მიზნით, ტერიტორია სხვადასხვა სახის ადმინისტრაციულ ან პოლიტიკური ხარისხის ტერიტორიულ ნაწილებად არის დაყოფილი. ცნება „სახელმწიფოს ტერიტორიული მოწყობის ფორმა“ პასუხობს კითხვაზე რა ნაწილებისგან შედგება სახელმწიფოს ტერიტორია, როგორია ამ ნაწილების სამართლებრივი სტატუსი, როგორია სამართლებრივი ურთიერთობები სახელმწიფოს ცენტრალურ ხელისუფლებასა და ამ ტერიტორიულ ერთეულებს შორის.

მითითებული ქვეთავის დასასრულს ხაზგასმულია მსოფლიოში არსებული ორასზე მეტი სახელმწიფოს ტერიტორიული მოწყობის ინდივიდუალური სახის შესახებ, რომელიც მთელი რიგი სოციალური, ისტორიული, გეოგრაფიული, ეროვნული შემადგენლობის ფაქტორებით არის განპირობებული. მიუხედავად ამისა ზოგადად სახელმწიფოსა და სამართლის თეორიაში, სახელდობრ, კონსტიტუციურ სამართალში ერთმანეთისგან განასხვავებენ სახელმწიფოს ტერიტორიული მოწყობის (ორგანიზაციის) ორ ძირითად ფორმას - უნიტარულ სახელმწიფო მოწყობას და ფედერალურ სახელმწიფო მოწყობას, რაც ჩემი აზრით, არ გამორიცხავს ტერიტორიული მოწყობის შერეულ ფორმებს. ზოგადად დეფინირებულია სახელმწიფო მოწყობათა სახელდებები, ფორმები, როგორცაა უნიტარიზმი, ფედერალიზმი, რეგიონალიზმი და მახვილი არის დასმული საქართველოს ტერიტორიული მოწყობის კონტურებზე.

აღნიშნული ქვეთავის ლოგიკური გაგრძელებაა მომდევნო (1.2.) ქვეთავი, რომელიც საქართველოს სახელმწიფო მოწყობის ისტორიულ ფორმებსა და გამოცდილებას შეეხება, სადაც კვლევა მიემართება პოსტსაბჭოთა საქართველოს სახელმწიფო მოწყობას. რაც შეეხება 1.3. ქვეთავს, მასში გაანალიზებულია

საქართველოს სახელმწიფოებრივი განვითარების ძირითადი ეტაპები, სადაც საუბარია რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში მყოფ საქართველოზე, რომელსაც სახელმწიფოებრიობა დაკარგული ჰქონდა და ცხადია სამართლის ეროვნული სისტემა და შესაბამისი იურიდიული, მათ შორის სახელმწიფო (კონსტიტუციური) სამართლის დარგი და მეცნიერება არ ჰქონდა. თუმცა, უდავოდ აღსანიშნავია, რომ მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში და მე-20 საუკუნის დასაწყისში, მოღვაწეობდა ქართველ მოაზროვნეთა შესანიშნავი პლეადა, რომლებმაც მნიშვნელოვანი კვალი დატოვეს ზოგადად ქართველთა სამართლებრივი ცნობიერების ამაღლებასა და ცოდნის გავრცელებაში.

მათ რიცხვს თამამად შეიძლება მივაკუთნოთ საქართველოს დამოუკიდებლობის იდეით შთაგონებული ქართველი ინტელიგენციის მოწინავე წარმომადგენლები: ილია ჭავჭავაძე, ნიკო ნიკოლაძე, სოლომონ დოდაშვილი, მიხაკო წერეთელი, არჩილ ჯორჯაძე და სხვები. მითითებულ ქვეთავში წარმოდგენილია ქართველი განმანათლებლების მიერ გავრცელებული სპინოზა, ჯონ ლოკის, რუსოს, მონტესკიესა და სხვათა მოძღვრებების შესახებ, რომლებიც ქართულად თარგმნიდნენ და საზოგადოებას აცნობდნენ მათ ნაშრომებს, აყალიბებდნენ თავისი დროისათვის მეტად საინტერესო, გაბედულ დასკვნებსა და წინადადებებს. ქვეთავის დასასრულს კი, აქცენტი დასმულია საქართველოს დროებით ოკუპირებული ტერიტორიების, აჭარის, ანაკლიისა და საქართველოს დედაქალაქის სამართლებრივ სტატუსსა და უფლებამოსილებათა ქრონიკებზე.

სადისერტაციო ნაშრომის მეორე თავი შეეხება პოსტბიპოლარული საქართველოს სახელმწიფოს გამოწვევებს გლობალიზაციის პროცესში და მი გავლენას ქვეყნის ტერიტორიულ მოწყობაზე. აღნიშნული თავიც, შესაბამისად, სამი ქვეთავით არის წარმოდგენილი: **2.1.** ქართული სახელმწიფოს სირთულეები დამოუკიდებლობის პირობებში; **2.2.** ეთნო-პოლიტიკური კონფლიქტები, როგორც სახელმწიფო მოწყობის შემაფერხებელი ფაქტორები; **2.3.** პოლიტიკური სისტემის ცვლილებები და მისი ასახვა ტერიტორიულ მოწყობაზე.

აღსანიშნავია, რომ მსოფლიო მშვიდობა მუდამ იყო და რჩება კაცობრიობის ერთ-ერთ უმთავრეს გამოწვევად. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ ცნებამ „ახალი მსოფლიო წესრიგი“ პოლიტიკის მეცნიერებაში განსაკუთრებული ადგილი დაიკავა.

„ახალი მსოფლიო წესრიგის“ პარადიგმის ძირითადი პრინციპები და ამოცანები მსოფლიო ჰეგემონობისკენ სწრაფვას, რომელიც ანტიკური ცივილიზაციებიდან იღებს სათავეს. მისი შექმნისა და ჩამოყალიბების ფორმულირების საუკეთესო ასახვას ახდენს ცნობილი პოლონელ-ამერიკელი პოლიტოლოგი და მეცნიერი ზბიგნევ ბჟეზინსკი, ნაშრომში „დიდი საჭადრაკო დაფა: ამერიკული პოლიტიკა და მისი გეოსტრატეგიული იმპერატივები“, სადაც ავტორი განმარტავს, რომ ამერიკის შეერთებული შტატების გეოპოლიტიკური სიძლიერე და მისი ეკონომიკური, კულტურული და სამხედრო რესურსები აძლევს მას დიდ საჭადრაკო დაფაზე მთავარი გეოპოლიტიკური მოთამაშის როლს. მსოფლიო მმართველობის იდეა კი, სუვერენული სახელმწიფოს ჩამოყალიბებას ემსახურება, რომლის მიზანი მსოფლიო მშვიდობის დამყარება და კონფლიქტების მსოფლიო ხელისუფლების მეშვეობით თავიდან აცილებაა.

საქართველო, მუდმივად აწყდება სირთულეებსა და გამოწვევებს განვითარებადი გლობალური წესრიგის კონტექსტში, განსაკუთრებით გეოპოლიტიკური დინამიკის, რეგიონული უსაფრთხოების, ეკონომიკური ინტეგრაციის, საგარეო პოლიტიკისა და ეროვნული იდენტობის დილემებს. ახალი მსოფლიო წესრიგის ფორმირება ნებისმიერი სახელმწიფოსთვის, მათ შორის საქართველოსთვის არსებითი გამოწვევაა. განსაკუთრებით ადგილმდებარეობის გათვალისწინებით, რა დროსაც ძალიან მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს სუვერენიტეტის დელიკატური დაცვა.

ამასთან, ახალი მსოფლიო წესრიგის ფორმირება თავის მხრივ გულისხმობს ძალაუფლების დინამიკის ფორმაციას გლობალურ აქტორებს შორის, რამაც შესაძლოა გამოიწვიოს ერთგვარი გაურკვეველობაც, მით უფრო, საქართველოს მსგავსი პატარა ან ნაკლებად გავლენიანი სახელმწიფოებისათვის, განსაკუთრებით ცვალებად პოლიტიკურ ლანდშაპთან ადაპტაციასთან მიმართებით. უდავოდ აღსაღნიშნავია ეკონომიკური, გლობალური ვაჭრობის ტრანსფორმაცია, ახალი მსოფლიო წესრიგის ფორმირების პროცესში. საქართველო კი, როგორც პატარა სახელმწიფო, შესაძლოა აღმოჩნდეს დიდი გამოწვევების წინაშე ეკონომიკური ცვლილებების თანმდევ სირთულეებთან ადაპტაციასთან მიმართებით, რა დროსაც გადამწყვეტი იქნება ახალი შესაძლებლობების სწორი მართვა და გამოყენება, საერთაშორისო ვაჭრობაში

ხელსაყრელი პოზიციის უზრუნველყოფა, უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა გარდამავალ პერიოდში და სხვა. ახალმა მსოფლიო წესრიგმა შესაძლოა გამოიწვიოს იდეოლოგიური ძვრები ღირებულებებსა და ნორმებზე, რომელიც ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციისკენ სწრაფვით არის გამოწვეული. მნიშვნელოვანია ერთგვარი ბალანსის დადგენა სახელმწიფოს ეროვნული იდენტობის, კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებასა და საერთაშორისო მოლოდინების გათვალისწინებისას.

ცივი ომის შემდგომი ეპოქა გარდამავალი აღმოჩნდა რიგი სახელმწიფოთათვის, როდესაც ერები ადაპტირდნენ გლობალურ ლანდშაფტთან. ევროპისა და აზიის გზაგასაყარზე მყოფი საქართველო, მეტად არასტაბილურ გარემოში მდებარეობს, რადროსაც გადამწყვეტია საქართველოს მიერ რეგიონული ინტერესების დელიკატურად მართვა. განსაკუთრებით კონფლიქტები და ტერიტორიული მთლიანობა წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე მთავარ გამოწვევას სახელმწიფოსთვის, მითუფრო აფხაზეთისა და ე.წ. სამხრეთ ოსეთის გათვალისწინებით. საქართველოსათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობისაა სუვერენიტეტის განმტკიცება და ტერიტორიული მთლიანობის კონსოლიდაცია, შემდგომში ახალი მსოფლიო წესრიგის ფორმირებისას სრულყოფილი მონაწილეობისათვის. სწორედ ზ/ხსენებული პრობლემები, როგორცაა უპირველეს ყოვლისა ტერიტორიული მთლიანობა, პოლიტიკური არასტაბილურობა, ეკონომიკური გამოწვევები და კონფლიქტები აფერხებს საქართველოს ევროკავშირსა და ნატოში სრულფასოვანი ინტეგრაციის გზაზე. ამასთან, აღსაღნიშნავია ენერგეტიკული უსაფრთხოება და დივერსიფიკაცია, ვინაიდან საქართველოზე გადის სატრანზიტო დერეფანი, რომელიც აკავშირებს კასპიის ზღვის რეგიონს ევროპასთან. სახელმწიფო დამოკიდებულია ენერგო იმპორტზე, მათ შორის რუსეთიდან. ენერგეტიკული უსაფრთხოების უზრუნველყოფა და ენერჯის წყაროების დივერსიფიკაცია გადამწყვეტია ევროპულ პარტნიორებთან ენერგეტიკული თანამშრომლობის გაფართოების, ალტერნატიული ენერჯის წყაროების განვითარებისა და რუსეთზე დამოკიდებულების შემცირების მიზნით, რაც კვლავ რჩება რთულ, თუმცა არსებით ამოცანად.

ახალი მსოფლიო წესრიგის ჩამოყალიბებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს რბილი ძალა და კულტურული დიპლომატია. გეოპოლიტიკური სირთულეებიდან

ტერიტორიულ კონფლიქტებამდე, ევროატლანტიკური ინტეგრაციიდან ეკონომიკურ განვითარებამდე, გადამწყვეტია საქართველომ შეძლოს სირთულეებისა და გამოწვევების დაძლევა, რათა დაიმკვიდროს ადგილი გლობალურ კონტექსტში. ამ გამოწვევების პროაქტიული გადაწყვეტით და მისი ძლიერი მხარეების გამოყენებით, საქართველოს შეუძლია დაძლიოს დაბრკოლებები და გამოჩნდეს მდგრადი და გავლენიანი მოთამაშე ახალი მსოფლიო წესრიგის ჩამოყალიბებაში.

ერთ-ერთი ურთულესი პრობლემა, რომელიც დამოუკიდებლობის აღდგენიდან განვლილი 30 წლის შემდეგაც დგას საქართველოს წინაშე, არის მისი ტერიტორიული ორგანიზაცია, რაც საკმაოდ მძიმე და პრინციპულ საკითხებს მოიცავს. ამ პრობლემათა შორის არა მხოლოდ აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის რეინტეგრაციის (საქართველოს იურისდიქციაში მოხვედრას) და მათი სტატუსის გარკვევის რაობაა, არამედ მთლიანად საქართველოს დანარჩენი დღეს არსებული ტერიტორიის სტრუქტურის ფორმატია. ვრცლად საქართველოს კონსტიტუციაში მხოლოდ ის საკითხებია მოგვარებული, რომელიც საქართველოს, როგორც ერთიანი, სუვერენული სახელმწიფოსათვის არის დამახასიათებელი და საქართველოს შემადგენლობაში აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის საკითხებს ეხება. საქართველოს კონსტიტუციის პირველი მუხლის „სახელმწიფო სუვერენიტეტი“ პირველი პუნქტის მიხედვით, „საქართველო არის ერთიანი და განუყოფელი სახელმწიფო, რაც დადასტურებულია 1991 წლის 31 მარტს ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე, მათ შორის აფხაზეთის ასსრ-ში და ყოფილ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში ჩატარებული რეფერენდუმით და 1991 წლის 9 აპრილის საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტით.“

დამოუკიდებლობის, ერთიანობისა და განუყოფლობის, სახელმწიფო საზღვრის ხელშეუხებლობის გარანტიად საქართველოს ძირითადი კანონი საქართველოს კონსტიტუციას და კანონებს, მსოფლიო თანამეგობრობისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების აღიარებასა და მხარდაჭერას მიიჩნევს. რაც შეეხება ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიული ორგანიზაციის ძირითად ერთეულებს, საქართველოს კონსტიტუციაში დასახელებულია აჭარის და აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკები, ქალაქი თბილისი (დედაქალაქი) და ანაკლია, როგორც განსაკუთრებული ეკონომიკური ზონა.

კონსტიტუცია მიღებულია იმ დროს, როდესაც ჯერ კიდევ არსებობდა სსრ კავშირის აღდგენის იმპერიული გეგმა, ამიტომ თითქოს პრევენციის სახით, კონსტიტუციის პირველ თავშივე ჩაიწერა, რომ „საქართველო არის დამოუკიდებელი... სახელმწიფო, რაც დადასტურებულია 1991 წლის 31 მარტს ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე, მათ შორის, აფხაზეთის ასსრ-ში და ყოფილ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში ჩატარებული რეფერენდუმით და 1991 წლის 9 აპრილის საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტით“. სადავოა, მაგრამ იმდროისთვის გამართლებული, კონსტიტუციაში საქართველოს ტერიტორიის ფარგლების განსაზღვრა 1991 წლის 21 დეკემბრის მდგომარეობით, რომლის სახელმწიფო საზღვრების ხელშეუხებლობა დადასტურებულია საქართველოს კონსტიტუციით და კანონებით, აღიარებულია სახელმწიფოთა მსოფლიო თანამეგობრობისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ.

კონსტიტუცია არ შეიცავს, უფრო სწორედ ფრაგმენტულად, არასრულად, შეიცავს ამგვარი პოლიტიკურ-იურიდიული დოკუმენტისათვის სავალდებულო - სახელმწიფოს ტერიტორიული მოწყობის ნაწილს. არც კონსტიტუციის დამფუძნებლებს, არც მისი გადასინჯვის ინიციატორებს არ გამორჩენიათ კონსტიტუციის ეს მნიშვნელოვანი სეგმენტი. შემუშავება-მიღება-გადასინჯვის პროცესში, ტერიტორიული მოწყობის თითქმის ყველა ფორმა-უნიტარული, ფედერალური (ფედერალიზმის პრინციპი), რეგიონური, კონფედერაციული იყო მსჯელობის საგანი, თუმცა არსებობდა ძირითადი მიზეზები, რის გამოც საქართველოს პარლამენტი 1995 წლიდან დღემდე არიდებს თავს გამოკვეთილი სახით საქართველოს ტერიტორიული მოწყობის კონსტიტუციაში დაფიქსირებას. კერძოდ, საზოგადოების ერთიანი აზრის არარსებობა, სეპარატისტულ, აწ უკვე განდგომილ რეგიონებთან თუნდაც ფედერალიზაციის იდეის განხილვის დაბალეფექტურობა, რუსეთის ფედერაციის გეოპოლიტიკური ამბიციები და სეპარატისტული რეჟიმების აღიარება.

აღსაღნიშნავია, რომ სახელმწიფოს კონსტიტუციური მშენებლობა 1990-იან წლებში დაიწყო უზარმაზარი წარმონაქმნის, საბჭოთა კავშირის დანგრევის შემდეგ და წარიმართა მსოფლიო მართლწესრიგის „კაპიტალური რემონტის“ აკომპანიმენტის ქვეშ, რა დროსაც, სახელმწიფოს მშენებლობა ძალიან მალე თუ არ დაიწყებოდა, შესაძლოა დაგვიანებულიც კი ყოფილიყო მისი პოლიტიკური ჩამოყალიბება და

ზოგადად ორგანიზაცია. გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ კონსტიტუციის მშენებლობა დაიწყო დემოკრატის დანატრებულმა თაობამ, რომელთაც არაფერი ჰქონდათ საერთო დემოკრატისთან ნაზიარებ თაობასთან.

რაც შეეხება ეთნო-პოლიტიკურ კონფლიქტებს, ეს უკანასკნელი მნიშვნელოვან დაბრკოლებას უქმნის სახელმწიფოს ჩამოყალიბების პროცესს. ამ კონფლიქტებმა შეიძლება გამოიწვიოს განხეთქილება, ფრაგმენტაცია, მმართველობის გამოწვევები, უსაფრთხოების საფრთხეები, ეკონომიკური უკუსვლა, შეფერხებები ერის მშენებლობის პროცესში და გამოწვევები საერთაშორისო ასპარეზზე. აღნიშნული კონფლიქტების მოგვარება და ინკლუზიური მმართველობის ხელშეწყობა, რესურსების სამართლიანი განაწილება და სოციალური ერთიანობა აუცილებელია სახელმწიფოს წარმატებული ფორმირებისთვის და სტაბილური და შეკრული პოლიტიკური სუბიექტების ჩამოყალიბებისთვის.

სახელმწიფოს ჩამოყალიბება კი, გულისხმობს ერთიანი პოლიტიკური სუბიექტის შექმნას მოქმედი ხელისუფლების, ინსტიტუტებისა და ეროვნული იდენტობის განცდით. თავის მხრივ, ერის მშენებლობა მოიცავს საერთო იდენტობისა და საერთო ღირებულებების განცდის ჩამოყალიბებას. თუმცა, ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტები აფერხებს ამ პროცესს ეთნიკური ან კულტურული იდენტობების პრიორიტეტად მინიჭებით, ვიდრე ეროვნული კუთვნილების ფართო განცდაზე ორიენტირებით, შესაბამისად, ეთნიკური თუ კულტურული ნიშნით განხეთქილება ხელს უშლის კოლექტიური ეროვნული ცნობიერების, ისევე როგორც სახელმწიფოს საერთო ხედვისა თუ სტრატეგიის ჩამოყალიბებას.

საზოგადოება მუდმივად ვითარდება, იცვლება სახელმწიფოთა არსებობის ბუნებრივი გარემო და პირობები. სწორედ ბუნებრივი გარემოს ცვალებადობას განაპირობებს პოლიტიკური სისტემა, რომლის კონცეფცია უმნიშვნელოვანეს მეთოდოლოგიურ როლს ასრულებს თანამედროვე პოლიტიკურ მეცნიერებაში. ამასთან, პოლიტიკური სისტემა არის საშუალება საზოგადოების სტაბილური მდგომარეობის კვლევისთვის.

თანამედროვე პოლიტიკურ მეცნიერებაში პოლიტიკური სისტემის საყოველთაოდ მიღებული უნივერსალური განსაზღვრება არ არსებობს. თუმცა ისიც

უნდა აღინიშნოს, რომ ოცამდე სხვადასხვა განსაზღვრება არის მიღებული და თითოეულს უნივერსალურობის პრეტენზია გააჩნია.

თავის მხრივ, პოლიტიკური სისტემა ოთხ კომპონენტს მოიცავს: 1. პოლიტიკური გაერთიანება, ანუ იმ ადამიანების ერთობლიობა, რომლებიც პოლიტიკური იერარქიის განსხვავებულ საფეხურებზე იმყოფებიან, თუმცა მათ ერთმანეთთან აკავშირებთ პოლიტიკური კულტურა, სახელმწიფოს ისტორია, ტრადიციები, ფასეულობები და სხვ. 2. თანამდებობის პირები, რომლებიც იღებენ გადაწყვეტილებას, ყოველივე პოლიტიკურ საზოგადოებას სავალდებულოდ მიაჩნია. 3. სამართლებრივი და პოლიტიკური ეთიკის ნორმები, რომლებიც არეგულირებენ სისტემის მუშაობას, რაც პოლიტიკურ რეჟიმში აისახება. 4. ტერიტორია, რომელიც მოიცავს პოლიტიკურ სისტემას და რომელსაც გააჩნია გარკვეული საზღვრები.

პოლიტიკურ სისტემაში ცვლილებებმა შეიძლება მნიშვნელოვანი გავლენა იქონიოს ქვეყნის ტერიტორიულ მოწყობაზე. ერთ-ერთი ასეთი ცვლილება პოლიტიკურ სისტემაში არის დეცენტრალიზაცია ან ძალაუფლების დევიოლუცია, რაც გულისხმობს გარკვეული უფლებამოსილების გადაცემას ცენტრალური ხელისუფლებისგან რეგიონულ ან ადგილობრივ ხელისუფლებაზე. აღნიშნულმა ცვლილებამ შეიძლება გამოიწვიოს ტერიტორიული მოწყობის ტრანსფორმაცია გაზრდილი ავტონომიით, რეგიონული ერთეულების შექმნით ან ამ უკანასკნელთა გაძლიერებით. მაგალითად, გაერთიანებულ სამეფოში ძალაუფლების გადაცემამ განაპირობა გადანაწილებული ადმინისტრაციების ჩამოყალიბება შოტლანდიაში, უელსსა და ჩრდილოეთ ირლანდიაში.

პოლიტიკურ სისტემად ფედერალიზმის მიღება წარმოადგენს სახელმწიფოს უმნიშვნელოვანესი ცვლილებას, ვინაიდან ფედერალურ სისტემაში ძალაუფლება იყოფა ცენტრალურ მთავრობასა და შემადგენელ ერთეულებს შორის (შტატი ან პროვინცია). ხოლო, თითოეულ ერთეულს აქვს საკუთარი მთავრობა და იურისდიქციის კონკრეტული სფეროები.

ფედერალურ სისტემაში ტერიტორიული მოწყობა, როგორც წესი, ორგანიზებულია გეოგრაფიულ ან ისტორიულ მოსაზრებებზე დაყრდნობით. ისეთი ქვეყნები, როგორცაა შეერთებული შტატები, კანადა, ავსტრალია და გერმანია, არის ფედერალური სახელმწიფოების მაგალითები, სადაც ტერიტორიული მოწყობა ასახავს

ძალაუფლების განაწილებას ცენტრალურ მთავრობასა და მის შემადგენელ ერთეულებს შორის. პოლიტიკურ სისტემაში ცვლილებებმა ზოგჯერ შეიძლება გამოიწვიოს სეცესია ან დამოუკიდებლობის მოძრაობები, რაც შედეგად მოახდენს ახალი ქვეყნების ფორმირებას ან საზღვრების ცვლილებას. აღნიშნული პროცესები ხშირად წარმოიქმნება პოლიტიკური, ეთნიკური ან კულტურული განსხვავებების გამო, რამაც, შედეგად შესაძლოა გამოიწვიოს ახალი ეროვნული სახელმწიფოების ჩამოყალიბება. თვალსაჩინო მაგალითებია საბჭოთა კავშირის დაშლა, იუგოსლავიის დაშლა და სამხრეთ სუდანის დამოუკიდებლობა სუდანისგან.

პოლიტიკურ სისტემაში ცვლილებები ასევე შეიძლება მოიცავდეს ტერიტორიების ანექსიას ან ინტეგრაციას. ხსენებული შეიძლება მოხდეს მშვიდობიანი გზით ან კონფლიქტების შედეგად. ანექსია გულისხმობს ტერიტორიის გაერთიანებას არსებულ ქვეყანაში, ხშირად ანექსირებული რეგიონის ნების საწინააღმდეგოდ. ინტეგრაცია კი, თავის მხრივ, გულისხმობს ტერიტორიის ნებაყოფლობით გაერთიანებას არსებულ სახელმწიფოში. ანექსიის მაგალითია რუსეთის მიერ ყირიმის შეერთება, ხოლო აღმოსავლეთ და დასავლეთ გერმანიის გაერთიანება წარმოადგენს ინტეგრაციის მაგალითს.

ზოგიერთ პოლიტიკურ სისტემაში ტერიტორიული მოწყობის ცვლილებები ხდება გადანაწილების გზით, რაც გულისხმობს საარჩევნო საზღვრების გადახაზვას. ამ პროცესს შეუძლია გავლენა მოახდინოს პოლიტიკური ძალაუფლების განაწილებაზე საარჩევნო ოლქების შემადგენლობის შეცვლით. დღესდღეობით ყველაზე აქტუალურია ე.წ. „ჯერიმანდერინგი“ (Gerrymandering), რომელიც მეტად საკამათო პრაქტიკას წარმოადგენს და გულისხმობს რაიონის საზღვრების მანიპულირებას კონკრეტული პოლიტიკური პარტიის ან ჯგუფის სასარგებლოდ. გადანაწილებამ და დაპირისპირებამ კი, შეიძლება გავლენა მოახდინოს ძალთა ბალანსზე ქვეყნის პოლიტიკურ სისტემაში.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ პოლიტიკური სისტემის ცვლილებების გავლენა ტერიტორიულ მოწყობაზე შეიძლება მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდეს თითოეული ქვეყნის სპეციფიკურ გარემოებებზე და კონტექსტზე. პოლიტიკური, ისტორიული, კულტურული და დემოგრაფიული ფაქტორები არსებით როლს თამაშობს პოლიტიკური სისტემის ცვლილებების შედეგად მიღებული

ტერიტორიული მოწყობის ჩამოყალიბებაში. ამასთან, პოლიტიკური სისტემის ცვლილებების შედეგად მიღებული ტერიტორიული მოწყობის ფორმირება შეიძლება განსხვავდებოდეს პოლიტიკური აქტორების კონკრეტული გარემოებებისა და ამოცანების მიხედვით.

რაც შეეხება სადისერტაციო კვლევის **მესამე თავს**, ეს უკანასკნელი მიემართება ახალ მსოფლიო წესრიგს და პოსტსაბჭოთა საქართველოს სახელმწიფო მოწყობის გამოწვევებს, რომელიც თავის მხრივ, სამი ქვეთავისგან შედგება. აღნიშნულ ქვეთავებში განხილულია 1993-1995 წლებში სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიაში შესული კონსტიტუციის პროექტები და საქართველოს სახელმწიფო მოწყობის პოლიტიკური ანალიზი, ასევე, 2009-2010 წლების საკონსტიტუციო რეფორმა საქართველოს ტერიტორიულ მოწყობასთან მიმართებით და 2017-2018 წლების სახელმწიფო საკონსტიტუციო რეფორმა და საქართველოს სახელმწიფო ტერიტორიული მოწყობის ხედვები. განხილულია დამოუკიდებლობა აღდგენილ საქართველოში შექმნილ ყველა სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიაში წარდგენილი პროექტები, წინადადებები, ხედვები, დასკვნები საქართველოს სახელმწიფო მოწყობასთან მიმართებით და წარმოდგენილია შესაბამისი დასკვნები.

და ბოლოს, ნაშრომს ერთვის ემპირიული კვლევა - ექსპერტების შეხედულებები საქართველოს ტერიტორიული მოწყობის შესახებ, რომლის ფარგლებშიც შერჩეულ იქნა ოთხი ექსპერტი: პოლიტიკოსი, იურისტი, ჟურნალისტი და ისტორიკოსი. ექსპერტების წინაშე დასმული იქნა სადისერტაციო ნაშრომით გათვალისწინებული საკვლევ კითხვები, რომელიც შესაბამისად იქნა დამუშავებული და წარმოდგენილია ექსპერტთა მოსაზრებანი. ნაშრომის ბოლო ნაწილი დაეთმო დასკვნას, სადაც გამოკვეთილია კვლევი ძირითადი შედეგები და მეცნიერული სიახლეები, ასევე გაცემულია პასუხები საკვლევ კითხვებზე და დამტკიცებულია დისერტაციის ჰიპოთეზა.

დასკვნა

საქართველოს ისტორიის ქრონიკების ანალიზი ცხადყოფს, რომ ტერიტორიული მოწყობის საკითხი არასოდეს ყოფილა აქტუალობას მოკლებული, მაგრამ განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა მე-20 საუკუნის დასაწყისში და თანამედროვე ეტაპზე. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს კონსტიტუცია პირდაპირ არ მიუთითებს ტერიტორიული მოწყობის ფორმის შესახებ, რაც პოლიტიკური სარჩულით გამართლებულია, კონსტიტუციური ნორმების ანალიზიდან გამომდინარე, შეიძლება განისაზღვროს ის ძირითადი მიმართულება, რომელიც კონსტიტუციის მიერ კონსტიტუციური კანონისადმი იქნა დამკვიდრებული, რომ საქართველოს კონსტიტუციის მე-7 მუხლის მე-2 პუნქტის შესაბამისად, აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის უფლებამოსილებები და მათი განხორციელების წესი საქართველოს კონსტიტუციური კანონით უნდა იქნეს განსაზღვრული.

აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის კონსტიტუცია აფხაზეთს საქართველოს შემადგენლობაში მყოფ ავტონომიურ ერთეულად აცხადებს, რომლის სტატუსი ეფუძნება რეგიონალიზმის პრინციპს. აფხაზეთის ტერიტორიაზე საქართველოს იურისდიქციის სრულად აღდგენის შემდეგ, ბუნებრივია აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის მოქმედი სტატუსი ცვლილებას განიცდის.

რაც შეეხება ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის სტატუსს, 2007 წლის 13 აპრილს, საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებულ იქნა კანონი „ყოფილ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში კონფლიქტის მშვიდობიანი მოგვარებისათვის სათანადო პირობების შექმნის შესახებ“, რომელმაც სამართლებრივი საფუძველი ჩაუყარა ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის ტერიტორიაზე დროებითი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულის საქართველოს პრეზიდენტის წარდგინებით შექმნას. დროებითი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეული დეკონცენტრირებულ სახელმწიფო მმართველობას ახორციელებს და 2008 წლიდან, დროებითი ადმინისტრაცია დევნილობაში ფუნქციონირებს.

ევროპის ქვეყნებმა სხვადასხვა დროს სხვადასხვაგვარად გაიარეს დემოკრატიზაციის პროცესი. ყოველი ქვეყნის დემოკრატიული განვითარებისათვის დამახასიათებელია ინსტიტუციონალური ფორმებისა და პოლიტიკურ

მიმართულებათა მრავალფეროვნება. განსხვავებული სახელმწიფო ტრადიციები განსხვავებულად გამოხატავენ რეგიონულ პოლიტიკურ სისტემას, რომლის მიხედვითაც ცვლილებას განიცდის რეგიონული ხელისუფლების ადგილი სხვადასხვა ტრადიციებსა და ფაქტორების ზემოქმედებით. ხოლო, სახელმწიფოთა დემოკრატიულობის საზომს წარმოადგენს ის, თუ რამდენად დეცენტრალიზებულია ხელისუფლება ქვეყანაში, რამდენად ხორციელდება მნიშვნელოვანი საკითხების გადაწყვეტა ადგილობრივ დონეზე უფლებამოსილებათა დელეგირებით, რამდენად არიან ისინი აღჭურვილნი დამოუკიდებელად გადაწყვეტილების მიღების უფლებამოსილებით. საქართველო ამჟამად გადის სახელმწიფოს ჩამოყალიბებისა და განვითარების ეტაპს. ამ პროცესში კი უამრავი პრობლემა დაგროვდა, რომელთა უგულვებელყოფამ შესაძლოა გამოიწვიოს საერთო სახელმწიფოებრივი ინტერესების დაზიანება. საქართველოს კი, როგორც ახალგაზრდა დემოკრატიული ევროპული ოჯახის სახელმწიფოს, მოუწევს არჩევანის გაკეთება სახელმწიფო მოწყობის დემოკრატიული ფორმების დასამკვიდრებლად. რეგიონალიზმი თუ ფედერალიზმი? ეს შეკითხვა ისმის ჯერ კიდევ დამოუკიდებლობა აღდგენილი საქართველიდან.

ხაზგასასმელია, რომ რეგიონალიზმიც და ფედერალიზმიც წარმოადგენს ლიბერალური დემოკრატიის განვითარების ფორმებს, რომლის დროსაც სახელმწიფო მოწყობა ვერტიკალური წესრიგიდან გადადის უფრო მაღალი ხარისხის ჰორიზონტალურ წესრიგში. თავისთავად, რეგიონალიზმიც და ფედერალიზმიც სახელმწიფო ხელისუფლების დაბალანსებას ემსახურება საკანონმდებლო კომპეტენციებსა და მმართველობის უფლებამოსილების სფეროში წონასწორობის დასაცავად. სახელმწიფო მოწყობის ლიბერალური დემოკრატიის ორივე დასახელებულ ფორმას გააჩნია არამარტო ურთიერთგანმასხვავებელი ნიშნები, არამედ თავის, დადებითი და უარყოფითი მხარეები. სწორედ ამის მიხედვით არის გაყოფილი აზრი სამეცნიერო და პოლიტიკურ წრეებში. რეგიონალიზმის დემოკრატიული მოდელის შექმნამდე, პოლიტიკური აუცილებლობა მოითხოვს თვითმმართველობის რეფორმის განხორციელებას.

სახელმწიფო-ტერიტორიული მოწყობის კონსტიტუციურმა რეფორმამ უნდა გაითვალისწინოს არამარტო საქართველოს ისტორიული ტრადიციები და ცალკეულ კუთხეთა თავისებურებანი და განსხვავებანი, არამედ, ევროპის სახელმწიფოთა

დემოკრატიული გამოცდილება, ევროპის საბჭოსა და ეუთოს რეკომენდაციები, „კავკასიის სტაბილურობის პაკტი“ და სხვა.

ძალზე საინტერესოა ქვეყანაში მიმდინარე რეფორმების ძირითადი მიმართულება, რომელიც ორიენტირებულია მაქსიმალური დეცენტრალიზაციისაკენ. შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე, უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველო წარმოადგენს დეცენტრალიზებულ, ასიმეტრიულ, რეგიონული მოწყობის ნიშნების მქონე, უნიტარულ სახელმწიფოს, რომლის შემადგენლობაშიც არის სამხარეო დონეზე შექმნილი სამი ტერიტორიული ერთეული: ორი ავტონომიური რესპუბლიკა (აჭარის და აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკები), რომელთაგან არცერთი არ არის კვაზისახელმწიფოებრივი წარმონაქმნი და ყოფილი ე.წ. „სამხრეთ ოსეთის“ ტერიტორია, რომელიც ავტონომიური ოლქის სტატუსს ატარებდა და არის დროებითი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეული.

აფხაზეთი სუვერენული საქართველოს განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს, რაც განმტკიცებულია შესაბამისი სამართლებრივი საფუძვლებით და აღიარებულია საერთაშორისო გაერთიანებების, პრაქტიკულად, მსოფლიოს ყველა სახელმწიფოს მიერ. საქართველოს კონსტიტუცია ადგენს, რომ აფხაზეთი გაცხადებულია ავტონომიურ რესპუბლიკად, ისევე, როგორც აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის 1978 წლის კონსტიტუცია (ამჟამად კონსტიტუციის განახლებული რედაქცია).

ტერმინი „ავტონომია“-ს ეტიმოლოგიური დატვირთვა გულისხმობს ტერიტორიული ერთეულის შესაძლებლობას, იცხოვროს თავისი ნორმებით (AUTO), წესებით (NOMOS). იურიდიულ ლიტერატურაში ავტონომიაზე რამდენიმე მნიშვნელობით საუბრობენ. ერთი მხრივ, შესაძლოა იგულისხმებოდეს ადმინისტრაციული ავტონომია და მის პირობებში ტერიტორიული ერთეული, რომელსაც სამართლებრივი ბუნებიდან გამომდინარე, გააჩნია ადმინისტრაციული მართვის უფლებები, თუმცა პოლიტიკური ძალაუფლების გარეშე. შესაბამისად, ადმინისტრაციული ავტონომია კანონქვედებარე ავტონომიას წარმოადგენს, რომლის უფლებებიც შეზღუდულია უფრო მაღალ საფეხურზე - სახელმწიფო ხელისუფლების საკანონმდებლო ორგანოს მიერ მიღებული კანონის ადგილზე რეალიზაციით. ამასთან, პოლიტიკური ავტონომია უფრო ფართო ცნებაა, რომელიც ამავდროულად მოიცავს პოლიტიკური ორიენტაციის შერჩევის უფლებას და ხორციელდება საკუთარი კანონების მიხედვით, კონსტიტუციის დაცვით. აღსაღნიშნავია ასევე ეროვნულ-

კულტურული ავტონომია, რომელიც იმდენად სახელმწიფოს ტერიტორიულ ორგანიზაციას არ წარმოადგენს, რამდენადაც ერთგვარი პირობების, ნორმების ერთობლიობას, რომელიც უცხო ქვეყნის ტერიტორიაზე მოსახლე ერებს აძლევს შესაძლებლობას, ავტონომიური წარმონაქმნის გარეშე ისარგებლონ ფართო სოციალურ-კულტურული უფლებებით.

ავტონომიის შექმნითა და მისი უფლებების აღიარებით სახელმწიფო, ცხადია, რამდენადაც ზრდის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული წარმონაქმნის უფლებებს, იმდენადვე ზღუდავს აღნიშნულ ტერიტორიაზე თავისი ხელისუფლების მოქმედების ფარგლებს. თუმცა, აღნიშნული არ გულისხმობს იმას, რომ ავტონომიური გაერთიანების ტერიტორიაზე სახელმწიფოებრიობის ნიშნები იკვეთება. ხაზგასასმელია, რომ ავტონომია არ ნიშნავს სუვერენიტეტს. (იხ. ესპანეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს 1981 წლის 2 თებერვლის გადაწყვეტილება (ხაზგასასმელია, რომ ესპანეთის კონსტიტუცია კრძალავს ავტონომიური გაერთიანებების ფედერაციის შექმნას)). ამასთან, ავტონომიური წარმონაქმნის უფლებამოსილება, არეგულიროს მის კომპეტენციას განკუთვნილი საკითხები, თავისი სამართლებრივი ბუნებით - წარმოებული და არა პირველადი (მაგალითად, შოტლანდიის ავტონომიის სამართლებრივი სტატუსი განმტკიცებულ იქნა ბრიტანეთის პარლამენტის მიერ მიღებული 1707 წლის 1 მაისის აქტით, რომლის საფუძველზეც, შოტლანდია შევიდა დიდი ბრიტანეთის შემადგენლობაში, როგორც ავტონომია). ხოლო, ინგლისთან მიერთებამდე, შოტლანდია წარმოადგენდა დამოუკიდებელ ეროვნულ მონარქიას. ავტონომიის სამართლებრივი სტატუსის შესახებ ნორმებს შეიძლება შეიცავდეს ქვეყნის ძირითადი კანონი, როგორც ეს უპირატესად ხდება.

აგრეთვე, სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებმა შეიძლება გამოსცენ აქტები, რომლებიც საგანგებოდ, ავტონომიის ფუნქციონირებასთან დაკავშირებულ საკითხებს არეგულირებს (მაგალითად, 50-იან წლების ჩინეთში ეროვნულ ავტონომიათა შესახებ დებულებები მტკიცდებოდა ჯერ პროვინციის მთავრობის მიერ, შემდეგ ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის მთავრობისა დაბოლოს, სახალხო წარმომადგენლების სრულიად ჩინეთის მუდმივი კომიტეტის მიერ). ავტონომია არ წარმოადგენს დამფუძნებელი ხელისუფლების მატარებელს, არ გააჩნია სახელმწიფოებრიობის ნიშნები, ავტონომიის წესდებას ამტკიცებს პარლამენტი (ასეთი

მექანიზმი მოქმედებდა იტალიასა და ესპანეთში, სადაც ავტონომიური ფორმირებების მიერ მომზადებული წესდება (სტატუტი) მტკიცდებოდა ქვეყნის პარლამენტის მიერ).

ავტონომია, თავისი არსით გულისხმობს ტერიტორიული ერთეულის განსაზღვრულ დამოუკიდებლობას ადგილობრივი მმართველობის განხორციელებისას. თუმცა, ავტონომიის ცნების ქვეშ მარტოოდენ ის სივრცე, რომელიც გარკვეული უფლებებითა და პრივილეგიებით სარგებლობს, არამედ ზოგიერთ შემთხვევაში, ის მოიაზრებს „ნაწილს, ამოღებულს მთელიდან“ (მაგალითად, საფრანგეთი ცნობს ზღვისიქითა დეპარტამენტების ავტონომიურ უფლებებს, მაგრამ 80-იან წმებამდე ფრანგულ პოლინეზიას, ასევე საფრანგეთის გვიანას და ახალ კოლონიას არ ჰქონდათ არჩევითი წარმომადგენლობითი ორგანოები, მაშინ, როდესაც საფრანგეთის ჩვეულებრივი დეპარტამენტები უკვე დიდი ხნის განმავლობაში ირჩევდნენ საბჭოებს). ვინაიდან ავტონომია არ წარმოადგენს სახელმწიფო წარმონაქმნს, მას არ აქვს თავისი მოქალაქეობა. ავტონომიურ წარმონაქმნს შესაძლოა მიენიჭოს ეკონომიკური ხასიათის პრივილეგიები. ეროვნულ ავტონომიებში სახელმწიფო ენის პარალელურად ნებადართულია საქმისწარმოება საკუთრივ ეროვნულ ენაზე, მაგრამ ამ და ზოგიერთ სხვა პრივილეგიებს ყველა შემთხვევაში კანონმდებელი განსაზღვრავს.

ზოგადად, ქვეყნის რეგიონისთვის ავტონომიური უფლებების მინიჭებით, კანონმდებელი ცდილობს გაანეიტრალოს მოსახლეობის სეპარატისტული განწყობა, მთელ რიგ შემთხვევებში კი, ავტონომიის დამკვიდრება წარმოადგენს კანონმდებლის სურვილს, უზრუნველყოს ადგილობრივი თვითმმართველობის დემოკრატიული პრინციპების რაც შეიძლება ფართო რეალიზაცია. თუმცა, ცალსახაა, რომ დეცენტრალიზებული, უნიტარული სახელმწიფოს ავტონომიური წარმონაქმნის სამართლებრივი სტატუსი აღნიშნული ნიშნების საფუძველზე, არსებითად ემიჯნება ფედერაციის სუბიექტის სამართლებრივ მდგომარეობას.

ივარაუდება, რომ საქართველოს სახელმწიფო მოწყობის ფორმაციის დასრულების შემდეგ, საქართველოში იარსებებენ ტერიტორიული ერთეულები, რომელთა უმრავლესობას ექნება თანაბარი სტატუსი და კომპეტენცია, ხოლო აფხაზეთსა და აჭარას ისტორიულ-პოლიტიკური ვითარებიდან გამომდინარე, განსაკუთრებული სტატუსი. ამასთან, პოლიტიკური ვითარების გათვალისწინებით, მნიშვნელოვანია, რომ აფხაზეთს მიენიჭოს ისეთი სტატუსი, რომელიც მთელ მსოფლიოში მიღებულია სახელმწიფოს ყველაზე უფრო ავტონომიური

სუბიექტებისათვის. შესაბამისად, აფხაზეთს და აჭარას უნდა მიენიჭოს ფართო უფლებამოსილებები, ჰქონდეთ საკუთარი აღმასრულებელი, საკანონმდებლო და სასამართლო ორგანოთა სისტემა, კონსტიტუცია და დადგენილი სიმბოლიკა.

აუცილებელია ჩართულობის უზრუნველყოფა საერთო სახელმწიფოებრივ მართვაში. ხაზგასასმელია, რომ საქართველოს კონსტიტუციით დადგენილია განსაკუთრებულ გამგებლობას მიკუთვნებული საკითხები, რომელიც ტერიტორიული მოწყობის ფუნქციური დატვირთვიდან გამომდინარე, უნდა გადანაწილდეს შესაბამის სუბიექტებზე, რამაც საბოლოო ჯამში ხელი უნდა შეუწყოს შესაბამისი მიზნებისა და ფუნქციების გადაწყვეტას. ამ უკანასკნელის მთავარი მიზანი არის საერთო სახელმწიფოებრივი ინტერესების (შეგრძნების) გაძლიერება, საზოგადოების გაერთიანება და დაახლოვება საერთო სახელმწიფოებრივ ამოცანების განხორციელებისათვის.

საქართველოს ტერიტორიების 18% ოკუპირებულია. ამ რთულ დროს მოკავშირეებმა და საერთაშორისო საზოგადოებამ უნდა გააგრძელონ უპრეცედენტო ერთობისა და მტკიცე ერთგულების დემონსტრირება. საქართველოს ხელისუფლებამ, ევროპული სტანდარტებით უნდა იხელმძღვანელოს და შეეცადოს პოლიტიკური კომპრომისის მიღწევას, შემდგომში რეგიონალიზმის კონსტიტუციური რეფორმის განხორციელებისათვის.

და ბოლოს, სადისერტაციო კვლევის ფარგლებში განხილულ იქნა სახელმწიფო მოწყობის ძირითადი ფორმები (უნიტარული, ფედერალური, რეგიონული), რომლის ანალიზის შედეგად, სასურველ გამოწვევად რჩება უნიტარული სახელმწიფოს კონცეფცია.

საქართველოს კონსტიტუციაში უმთავრესი პრინციპი რაც გვხვდება არის, რომ ტერიტორიული მოწყობა თვისებრივად უნდა გადაისინჯოს საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე იურისდიქციის სრულად აღდგენის შემდეგ, მანამდე მოქმედებს დროებითი ტერიტორიული მოწყობის სისტემა, რომელიც მოიცავს რეგიონულ დონეზე სამ ერთეულს: ორი ავტონომიური რესპუბლიკა, აჭარის და აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკები და სამაჩაბლოს ტერიტორია, რომელიც წარმოადგენდა ავტონომიურ ოლქს და ზვიად გამსახურდიას დროს გაუქმებულ იქნა ავტონომიური ოლქის სტატუსი, დღეს კი წარმოადგენს დეკონცენტრირებული მმართველობის სუბიექტს, რომელიც 2008 წლის ე.წ. „ავვისტოს ომამდე“ იქნა ცოტა ხნით ადრე შექმნილი. რაც შეეხება ქვედა მმართველობის დონეს, დღეს საქართველოში

ფუნქციონირებს 69 მუნიციპალიტეტი, საიდანაც 1 არის ოკუპირებული აფხაზეთის ტერიტორიაზე, ხოლო 4 ცხინვალის ტერიტორიაზე შექმნილი მუნიციპალიტეტი. შესაბამისად, 69-დან 64 მუნიციპალიტეტი ფუნქციონირებს დღეს სრულფასოვნად საქართველოს ტერიტორიაზე. აღნიშნულიდან გამომდინარე, რეგიონულ დონეზე წარმოდგენილია 3 ავტონომიური ერთეული, ხოლო ადგილობრივ დონეზე 69 სუბიექტი, მუნიციპალიტეტი.

რაც შეეება კონსტიტუციურ ჩანაწერებს, საქართველოს კონსტიტუციის პირველ თავში, კერძოდ, მე-7 მუხლში ვხვდებით ჩანაწერს საქართველოს სახელმწიფო მოწყობის შესახებ, რომლის მეორე პუნქტის შესაბამისად, შემუშავებულ და მიღებულ უნდა იქნეს აჭარის და აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკების შესახებ საქართველოს კონსტიტუციური კანონები. აჭარასთან მიმართებით მიღებულია საქართველოს კონსტიტუციური კანონი, ხოლო აფხაზეთთან მიმართებით საქართველოს კონსტიტუციური კანონი არ არსებობს. თავის დროზე როდესაც 2017-2018 წლებში გადაისინჯა კონსტიტუცია, მაშინ არაერთხელ იქნა გაჟღერებული იდეა საქართველოს კონსტიტუციური კანონის მიღებისა „აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის შესახებ“, თუმცა საბოლოო ჯამში, მიღებულ იქნა პოლიტიკური გადაწყვეტილება აღნიშნული კონსტიტუციური კანონის მიუღებლობის შესახებ.

აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკასთან მიმართებით მიღებული კონსტიტუციური კანონი არის დამოუკიდებელი კონსტიტუციური კანონი, რომელიც არის კონსტიტუციის განუყოფელი ნაწილი, თუმცა ცალკე, რეგიონულ დონეზე მოქმედებს. რაც შეეება საქართველოს კონსტიტუციის მე-7 მუხლის მესამე პუნქტს, საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე იურისდიქციის სრულად აღდგენის შემდეგ მოხდება ტერიტორიული მოწყობის სრულად გადასინჯვა. მიმაჩნია, რომ საქართველოს კონსტიტუციაში ცალკე თავი უნდა დაეთმოს საქართველოს სახელმწიფო მოწყობას, რომელიც ივარაუდება, რომ ასიმეტრიულ ფედერალიზმს უნდა წარმოადგენდეს. კერძოდ, იარსებებს ავტონომიური ერთეულები: აჭარის ავტონომია, აფხაზეთის ავტონომია და ცხინვალის ავტონომიური ერთეულები. ამასთან, ზოგადთეორიასა და პოლიტიკაში გამოთქმული მოსაზრებების მიხედვით, ცხინვალის რეგიონს აფხაზეთის „დონის“ სტატუსის მიღების მიზნობრიობა ამოძრავებს და პოლიტიკურად უფრო „ნაკლებზე“ არ დათანხმდება. აღნიშნულთან მიმართებით მოლაპარაკებები განსაკუთრებულ სიფრთხილეს საჭიროებს.

რაც შეეხება აჭარას, ამ უკანასკნელს ერთგვარი ამბიცია არ გააჩნია, თუმცა, ივარაუდება, რომ თანაბარი სტატუსით და უფლებამოსილებებით იქნება სამივე ავტონომია წარმოდგენილი. ამავდროულად მოხდება საქართველოს ტერიტორიის სხვა ნაწილების გადასინჯვაც. მაგალითად, მხოლოდ ინვესტიციების მოზიდვის მიზნით არსებული ჩანაწერი ანაკლიის პორტთან მიმართებით, რომელიც განსაკუთრებულ ეკონომიკურ ზონად არის რეგლამენტირებული, სრულიად გაუმართლებელია. უფრო მეტიც, არსებითად უნდა გადაისინჯოს საქართველოს კონსტიტუციით რეგლამენტირებული განსაკუთრებულ გამგებლობას მიკუთვნებული საკითხები, რაც ბუნებრივიცაა. ამ ეტაპზე, საქართველოს წინაშე უმთავრესი გამოწვევა რაც სახელმწიფო ტერიტორიულ მოწყობასთან მიმართების არსებობს არის ე.წ. „სეცესის“ უფლება, რომელიც ბუნებრივია, სწორი და ძალიან ფრთხილი პოლიტიკური მოლაპარაკებების შედეგად, არცერთი სუბიექტისადმი არ უნდა იქნეს მინიჭებული.

ამასთან, უმთავრეს მიზანს საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე იურისდიქციის სრულად აღდგენის, ტერიტორიული სახელმწიფო მოწყობისა და ადმინისტრაციული ტერიტორიული მოწყობის ფორმირების შემდეგ, საქართველოს პარლამენტში შეიქმნება ორი პალატა, რესპუბლიკის საბჭო და სენატი, რაც მმართველობის საპარლამენტო მოდელისთვის უდავოდ დადებით ნაბიჯს წარმოადგენს, რის შესახებაც საქართველოს კონსტიტუცია ისედაც საუბრობს. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი და სასიცოცხლოდ აუცილებელია იძულებით გადაადგილებულ პირთა უკან, საკუთარ სახლებში მშვიდობიანი დაბრუნება, ე.წ. „რეინტეგრაციის პროცესი“, რომელიც თავის მხრივ, არსებითი სიფრთხილით უნდა განხორციელდეს, რა დროსაც სრულიად არამიზანშეწონილია ე.წ. „მინსკის ჯგუფის“ ან სხვა საერთაშორისო აქტორების არსებობა, არამედ სასურველია „დაცვის ბერკეტად“ წარმოდგენილ იქნენ ე.წ. „ზე სახელმწიფოები“, როგორცაა მაგალითად ამერიკის შეერთებული შტატები, ევროკავშირი და სხვა.

ინფორმაცია აპრობაციის შესახებ

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სოციალურ და ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის საგამოცდო კომისიაში დაცულ იქნა სამი კოლოკვიუმი და ერთი სემინარი.

სამი კოლოკვიუმი (თითოეული არის სადისერტაციო ნაშრომის ნაწილი):

კოლოკვიუმი - I. საქართველოს სახელმწიფო მოწყობის თეორიულ-მეთოდოლოგიური და ისტორიული საფუძვლები;

კოლოკვიუმი - II. ბიპოლარული სამყაროს დანგრევა და სახელმწიფოს როლი გლობალიზაციის პროცესში;

კოლოკვიუმი - III. თანამედროვე ეტაპზე არსებული გამოწვევები და სახელმწიფო მოწყობის პრობლემები;

თემატური სემინარი (ემღვნება დარგის/ქვედარგის აქტუალურ საკითხს და არ წარმოადგენს სადისერტაციო თემის ნაწილს):

პოლიტიკური დეცენტრალიზაციის ქართული პარადოქსი.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი შინაარსი გამოქვეყნებულია შემდეგ პუბლიკაციებში:

Demetrashvili S., Ghudushauri A., Constitutional dispute related to political parties in Georgia, JETIR (Journal of Emerging Technologies and Innovative Research), Volume 11, Issue 3. ISSN: 2349-5162, 2024;

დემეტრაშვილი ს., ღუდუშაური ა., საქართველოს გამოწვევები ახალი მსოფლიო წესრიგის ფორმირების იმპერატივებში, საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „თემიდა“, თბილისი, 2024;

Demetrashvili S., Ghudushauri A., Integration of the occupied territories into a single and strong state – the prospect of returning to the jurisdiction of Georgia, International Scientific Journal “Politologo”, Caucasus International University, 2024;

დემეტრაშვილი ს., ლუდუშაური ა., საქართველოს სახელმწიფო მოწყობის პოლიტიკური დეტერმინანტა, საისტორიო ვერტიკალები, თბილისი, 2024;

Demetrashvili S., Georgias bumpy road to democracy – difficulties and challenges, Modern Research in Science and Education (Chicago), 2023;

დემეტრაშვილი ს., ჟვანია ვ., კონსტიტუციის პლურალური ვოტუმით გადასინჯვა და კონსტიტუციური წესწყობილების ლეგიტიმაცია, ჟურნალი „იუსტიცია“, 2023;

საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციები:

საქართველოს გამოწვევები ახალი მსოფლიო წესრიგის ფორმირების იმპერატივებში, აკადემიკოს ნანა ხაზარაძის ხსოვნისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო კონფერენცია, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, 2024;

Italian Hospitality School, Dissemination Conference of Erasmus+ Project „Heritage4Growth“, Rome, Italy, 2024;

Georgias bumpy road to democracy – difficulties and challenges, Turkey, 2023;

გენოციდი და ადამიანურობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული - „კომპრომისის ძიებაში“, თბილისი, 2023;

Contemporary International Security and Weapons of Massive Construction Proliferation – Asymmetric Military Challenges and Regional Security Dilemma, Batumi, 2023;

Legal Aspect of the CBRN Risk Non-Prolifertation and Methods of Implementation, Caucasus International Universty, 2023;

ეროვნული და კორპორაციული უსაფრთხოება - სახელმწიფო უსაფრთხოების პოლიტიკური გამოწვევები, თბილისი, 2023;

Constitutional Chronicals of Georgia – Historical Analysis, International Anglo-American Cultural and Literary Studies Symposium, Mersin, Turkey, 2023.

Caucasus International University

*Faculty of Social Sciences and Humanities Doctoral Educational
Program in Political Sciences*

Right of Authorship

Sophio Demetrashvili

Political challenges of the Post-Soviet State Organization of
Georgia

Abstract of the Ph.D submitted for the academic degree of
Doctor of Political Science

Tbilisi, 0141, Georgia

2024

The scientific work was completed at the policy education program of the faculty of social and humanitarian sciences of the Caucasus International University.

Scientific Supervisor:

Malkhaz Vakhtangashvili

Doctor of History, Associate Professor of Caucasus International University.

Scientific Supervisor:

Irakli Kobakhidze

Doctor of Law, Professor of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Official Reviewers:

David Kukhalashvili

Doctor of History, Associate Professor at Caucasus International University.

Kvetenadze Zurab

Doctor of History, Professor at Georgian Technical University.

Scientific Experts:

Maia Kapanadze - Doctor of History, Associate Professor of Caucasus International University;

Ketevan Jojishvili - Doctor of Political Sciences.

The defense of the dissertation will take place on October 24, 2024, at 14:00 in the Dissertation Council of the Caucasus International University Faculty of Social Sciences and Humanities. Address: 0141, Tbilisi, Chargali Street N 73, Caucasus International University, Building I, Room 305. The dissertation is available in the library of Caucasus International University.

Secretary of the Dissertation Board - Ketevan Shoshiashvili - Doctor of History, Associate Professor at Caucasus International University.

Annotation

One of the most important criteria of human civilization was and still is a socio-cultural phenomenon, i.e. the rules based on the values shared by the civil society of nations and individuals. In social science, mainly in jurisprudence and political science, they see different forms of state organization in the combination of these rules. In the political landscape of Georgia, the problem of de-occupation and restoration of territorial integrity is rarely on the agenda of systematic studies and state policy. It can be said that there is no modern, even constitutional model of coexistence between Abkhazians and Georgians, which includes institutions and procedures for protecting the interests of both sides.

In addition, the problem of reintegration of apostate regions requires a complex, multi-directional research and should be related to such basic issues as, for example, the de-occupation of the territory of Georgia, the participation of the international community in eliminating the consequences of the conflict, the research and search for ways and means of restoring trust and many others. If we look at the chronicles of the history of Georgia, according to the territorial arrangement in the conditions of Georgia's existence as an independent state, Georgia has never been a simple state with a territorial form. And if we judge by the categories established in today's jurisprudence and political science, in the past Georgia was an asymmetrically organized regional state, today it is assumed to be a decentralized unitary state, and Abkhazia's presence in its composition at different times has a centuries-old history. The United Nations and the world community recognize the territorial integrity of Georgia as of December 21, 1991, in which Abkhazia is an indivisible subject of Georgia. There is no doubt that historically, Georgia was a common state of Abkhazians and Georgians, and

Abkhazia was the homeland of Abkhazians, where people of Georgian nationality lived together with them.

According to conflict experts, conflict resolution should begin with clarifying its existence or non-existence, its content. They believe that a successful solution to the problem depends a lot on this. According to historians, the creation of a conflict situation and the aggravation of relations between the central government and Abkhazia and South Ossetia in the state system of Georgia, first in the Russian Empire, and then in the Soviet Union (USSR), is connected with the processes of disintegration of the Teutonic character of these states. In the 20s and 30s of the 20th century, the status of both territorial units within Georgia was resolved at the level of the Union of the USSR and the Constitutions of the Georgian SSR, although as the subsequent events of the 90s made clear, the granting of autonomous status to Abkhazia and South Ossetia as ethnic minorities, A kind of mine/code was planted by the dominant state (Russia) in the geopolitical space, which would be activated under conditions favorable to it.

And so it happened. In general, in the post-Soviet space, namely in Georgia, with its provoking, support or direct participation, between the central government of these states and the territorial units with autonomous status, the so-called "War of Laws", then military conflict, loss of Georgia's jurisdiction over these territories, declaration of independence of Abkhazia and South Ossetia, and de jure recognition of Abkhazia and South Ossetia as independent states by the Russian Federation after the well-known events of 2008.

Unfortunately, more than 30 years have passed since the beginning of the conflict and the military confrontation, and it is not possible to hold a constructive dialogue around the round table of the parties regarding the resolution of the

conflict, and the so-called The periodic meetings of the "Geneva Process", Abashidze-Karasin and the OSCE mission (working on the problems of South Ossetia) only have the function of preventing the escalation of the conflict and the emergence of new conflicts. And the presence or absence of Abkhazia in the state space of Georgia has a deep impact on the consciousness and practical interests of all Georgians.

Territorial arrangement of Georgia and Abkhazia and the so-called The problems of South Ossetia require quite in-depth research. The purpose of this study is to search for difficult ways to reconcile the people of Abkhazia and South Ossetia and to reintegrate these territorial units into the state space of Georgia. It is significant that the search for ways to achieve the goal should be based on a complex approach, which in itself involves taking into account the historical, political, legal, socio-economic, ethno-psychological and geopolitical aspects of solving the problem.

The United Nations (UN), at least all European interstate organizations, the world community (except for the Russian Federation, Nicaragua, Venezuela, Syria and Nauru) recognize the territorial integrity of Georgia as of December 21, 1991, in which Abkhazia and South Ossetia are an integral part of Georgia. Taking into account these and new realities and challenges, based on the above-mentioned Boden document and the bottom line of the concept of the four authors, the actualization of the "frozen" problem, almost forgotten by the Georgian authorities and society, and my conceptual and concrete - legal opinions, detailed view on the reintegration of Abkhazia and South Ossetia into the state space of Georgia I would like to present what kind of state-political, institutional and practical conditions it is possible for Georgians, Abkhazians and the South Ossetian community to have shared statehood.

Under the form of the state organization is meant the territorial-organizational features of the internal structure of the state, the interdependence that exists between the state as a whole and its constituent parts, between the central and local government bodies. In addition, the concept of territorial organization includes the territorial organization of the state government, the relationship of the state as a whole with its constituent parts. The form of state organization is the territorial organization of the division of state power and the rule of relations between the subjects corresponding to the state power.

Accordingly, the concept of state territorial organization, on the one hand, implies the division of state power according to levels, as a whole and its constituent parts, that is, between the state and territories, on the other hand, the national-territorial organization of the state, that is, the relationship between the central and regional bodies of the state. On the other hand, the form of the state structure reflects the basis, principles and features of the territorial structuring of public authorities in a given state. The combination of all of the above determines the peculiarities of this or that model of territorial organization, its specificity, which cannot be formed by coincidence of random circumstances.

The form of organization of world states is always determined and individual. The forms of territorial organization are diverse, but two main forms of territorial organization of public authorities are recognized in all foreign countries - unitary and federal, which does not exclude the existence of mixed forms of territorial organization.

Georgia has a rather complex territorial arrangement. Back in the period of the Democratic Republic, the issue of territorial arrangement was a subject of active discussion. In 1918-1921, the Democratic Republic of Georgia was an

asymmetrical unitary state. After the conquest of Georgia by Soviet Russia, despite the de facto federal arrangement, it was an extremely centralized Soviet part.

The territorial organization of the country was characterized by the existence of two autonomous republics (the autonomous republics of Abkhazia and Adjara) and one autonomous district (the so-called South Ossetia), while the rest of the territorial units were directly under the authority of the USSR based on the principle of centralism. The differentiation between an autonomous republic and an autonomous district was an arsenal of powers, namely, an autonomous republic enjoyed wider powers than an autonomous district. Georgia was freed from the ruins of the Soviet Empire at the expense of the lost territories. Violation of territorial integrity hindered the development of the Georgian state. On December 11, 1990, the Law "On the Abolition of the Autonomous Region of South Ossetia" was adopted, which resulted in the abolition of the governing bodies.

After the 1992 coup d'état and civil war in Georgia, the conflicts became extremely intense, as a result of which the regions of Georgia were united into nine parties, whose administrative borders, with few exceptions, coincided with the historical borders of the state. In the initial edition of the supreme law of the state adopted on August 24, 1995, the issue of state territorial organization was not clearly defined, which is probably justified due to the vicissitudes of the state at that time. Accordingly, due to naturally objective reasons, the Constitution of August 24, 1995 left open the issue of territorial arrangement of Georgia and its solution was connected to the full restoration of Georgia's jurisdiction over the entire territory of the country. From 1995 to the present, the change in the constitutional basis determining the state territorial arrangement was not

actually implemented until 2017-2018. And, within the framework of the constitutional reform of 2017-2018, the constitutional norm establishing the basis of territorial arrangement underwent a new regulation, as well as the powers of the issues belonging to the special governorship of the highest state bodies of Georgia. What is most important, the provisions on the political organization of the state defined by the constitution adopted in 1995 have been more specific, in particular, "the territorial organization of the state of Georgia will be revised by the constitutional law of Georgia, based on the principle of separation of powers, after the full restoration of Georgian jurisdiction over the entire territory of the country". Moreover, the establishment of a bicameral parliamentary system in Georgia was connected with the full restoration of state jurisdiction. Since the constitutional reform of 2017-2018 specified that the territorial arrangement in Georgia will be revised after the full restoration of jurisdiction in the entire territory, and it should be emphasized here that the process of de-occupation should begin with the determination of administrative landmarks and the identification of a specific model of territorial arrangement, therefore, the political process cannot overtake the legal one and vice versa.

Ten years of trying to solve the problem and world experience have shown that there is no universal model, correct answer to the question, unequivocal determinant of what and which constitutional system is better. In connection with this, there is a very diverse and complex practice in the world. Undoubtedly, it should be noted that the unwavering will of the Georgian people is directed towards the continuity of the solution of the common national problem, the promotion of balanced decision-making and political stability. The present work is dedicated to this research.